

آسیب شناسی شفاف‌سازی اقتصادی و ارائه طرح پیشنهادی در اقتصاد مقاومتی

دکتر حسین صمصامی: عضو هیئت علمی دانشکده علوم اقتصادی و سیاسی دانشگاه شهید بهشتی

دکتر علی اصغر سالم: عضو هیئت علمی دانشکده اقتصاد دانشگاه علامه طباطبائی

ارائه شده به اجلاس سراسری بسیج اساتید، 25 مردادماه 1394، مشهد مقدس

چکیده

بند نوزدهم سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی ابلاغی مقام معظم رهبری، قوای نظام را ملزم به شفاف‌سازی اقتصاد و سالم‌سازی آن و جلوگیری از اقدامات، فعالیت‌ها و زمینه‌های فسادزا در حوزه‌های پولی، تجاری، ارزی و ... می‌نماید.

عدم شفافیت در اقتصاد موجب فساد اداری، اقتصادی و مالی و همچنین امکان ناپذیری برنامه‌ریزی صحیح و جامع اقتصادی و متناوب بودن سیاست‌ها در اقتصاد گردیده است. مهم‌ترین ابزار در جهت شفاف‌سازی اقتصادی ایجاد بانک جامع اطلاعات اقتصادی پیوسته و به روز می‌باشد تا ضمن ایجاد شرایط لازم جهت برنامه‌ریزی‌های مناسب اقتصادی، با فراهم آوردن اطلاعات دقیق از نحوه عملکرد حوزه‌های مختلف اقتصادی، امکان نظارت موثر بر عملکرد این بخش‌ها را فراهم آورد. در این خصوص لازم است اقدامات اصلی نرم افزاری، سخت‌افزاری و ارتباطی این بانک با هدف جمع و به روز رسانی اطلاعات کلیه بخش‌های اقتصادی از جمله اطلاعات مربوط به سیستم بانکی، بیمه‌ها، امور مالیاتی، ثبت سفارش کالاها، واردات و صادرات کالاها و خدمات، بورس ایران، سازمان تأمین اجتماعی، بودجه‌های عمومی و عمرانی کشور، اطلاعات مربوط به تولید (صنعت، معدن، کشاورزی، نفت و ساختمان)، بازرگانی داخلی، اطلاعات مربوط به مستغلات و املاک و غیره، انجام گیرد. این اطلاعات می‌بایست بصورت کاملاً محرمانه جمع‌آوری شده و با تطبیق آن‌ها با کد ملی، کد ثبت شرکت‌ها و کد اقتصادی وضعیت جامعی از فعالان اقتصادی و وضعیت اقتصادی کشور ترسیم گردد.

این پایگاه ضمن ایجاد بستر مناسب و تسهیل در برنامه‌ریزی صحیح و جامع اقتصادی و امکان نظارت جدی و مبارزه واقعی با مفاسد و تخریب‌های اقتصادی همچون پولشویی و رانت خواری و اتلاف منابع بیت المال باعث

ایجاد هماهنگی بین متغیرها و بخش‌های مختلف اقتصادی، شناسایی مغایرت‌ها و تخلفات احتمالی اطلاعات و تصحیح آن‌ها، شناسایی گروه‌های هدف در هدفمندی یارانه‌ها، اتخاذ سیاست‌های پولی و بانکی به هنگام، کنترل و هدایت نقدینگی و منابع بانکی، کنترل و تنظیم بازار، گسترش پایه‌های مالیاتی و جلوگیری از فرار مالیاتی، کاهش وابستگی دولت به نفت و غیره خواهد شد.

1- مقدمه

بند نوزدهم سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی ابلاغی مقام معظم رهبری، قوای نظام را ملزم به شفاف‌سازی اقتصاد و سالم‌سازی آن و جلوگیری از اقدامات، فعالیت‌ها و زمینه‌های فسادزا در حوزه‌های پولی، تجاری، ارزی و ... می‌نماید. همچنین در برخی بندهای دیگر نظارت بر حسن اجرای سیاست‌های ابلاغی تأکید می‌گردد.

عدم شفافیت در اقتصاد موجب شده است تا از یک طرف به دلیل نبود نظارت اطلاعاتی کافی، فساد اداری، اقتصادی و مالی هزینه‌های سنگینی را بر اقتصاد تحمیل نماید و از طرف دیگر به دلیل فقدان اطلاعات و شفافیت در اقتصاد شاهد امکان ناپذیری برنامه‌ریزی صحیح و جامع اقتصادی و متناوب بودن سیاست‌ها در اقتصاد باشیم. نبود، کمبود و یا عدم شفافیت اطلاعات در اقتصاد ایران، همواره توسط کارشناسان به عنوان عاملی در جهت فرار از نظارت بر عملکرد بخش‌های فعال در اقتصاد و در نتیجه افزایش فساد اداری عنوان گردیده است. بسیاری از مشکلات اقتصادی موجود از جمله توزیع نامناسب منابع کمیاب بانک‌ها، افزایش بی‌رویه مطالبات معوق، افزایش واردات و قاچاق کالاهای مصرفی، عدم امکان حمایت صحیح از تولید و سرمایه‌گذاری داخلی، بالا بودن هزینه‌های تولید و توزیع، تغییرات ناگهانی و غیر قابل کنترل قیمت‌ها، فرار مالیاتی و عدم امکان شناسایی دقیق پایه‌های مالیاتی، وابستگی شدید بودجه به نفت و سهم پائین مالیات از کل درآمدهای عمومی دولت، کاهش اعتبارات عمرانی و غیره از جمله پیامدهای عدم نظارت به دلیل ضعف پایگاه‌های اطلاعاتی جامع است.

از سویی دیگر در اقتصاد سئوالات اساسی و مهمی مطرح است که بدون پاسخ‌گویی به آن‌ها اداره اقتصاد و برنامه‌ریزی برای آن نتایج قابل قبولی را نخواهد داد. برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری و قانونگذاری در حوزه اقتصادی بیش از هر چیز نیازمند اطلاعات شفاف، دقیق، صحیح و به‌روز می‌باشد. این که سیاست‌های اقتصادی چگونه اجرا شده‌اند؟ سرعت اجرای این سیاست‌ها چقدر بوده است؟ تاثیر سیاست‌ها بر بخش‌های مختلف اقتصادی چیست؟ آیا اجرای سیاست‌ها با یکدیگر هماهنگ است و ما را به اهداف مورد نظر از جمله عدالت اجتماعی می‌رساند یا خیر؟ و ده‌ها سؤال دیگر که تاکنون پاسخ‌های دقیق، مستند و مستدلی به آن داده نشده است.

ایجاد بانک جامع اطلاعات اقتصادی ضمن پاسخگویی به سئوالات فوق و ایجاد شرایط لازم جهت برنامه‌ریزی‌های مناسب اقتصادی، با فراهم آوردن اطلاعات دقیق از نحوه عملکرد حوزه‌های مختلف اقتصادی، امکان نظارت موثر بر عملکرد این بخش‌ها را فراهم می‌آورد.

در این مقاله منظور از پایگاه اطلاعات جامع اقتصادی، کلیه اطلاعات اقتصادی تجمیع شده و پیوسته کشور نظیر اطلاعات نظام بانکی، بیمه‌ها، تأمین اجتماعی، امور مالیاتی، ثبت سفارش کالاها، واردات و صادرات کالاها، بورس، بودجه‌های عمومی و عمرانی، تولید بخش‌های اقتصادی، بازرگانی داخلی، مستغلات و املاک، شرکت‌ها و اشخاص حقوقی و غیره می‌باشد که تاکنون به صورت جزیره‌ای و مجزا از هم در حال ثبت و جمع‌آوری بوده و هیچ اقدام موثری در خصوص پیوسته سازی این اطلاعات ارزشمند در قالب یک پایگاه اطلاعات اقتصادی جامع، پیوسته و برخط صورت نگرفته است. این مقاله در 6 بخش ارائه گردیده است. پس از مقدمه، بخش دوم به تعریف، اهمیت و ضرورت شفاف سازی در اقتصاد اختصاص دارد. بخش سوم اقدامات و مستندات جهانی را در این خصوص بررسی می‌نماید. بخش چهارم به بررسی الزامات قانونی تشکیل پایگاه‌های اطلاعاتی در کشور می‌پردازد. بخش پنجم به سابقه تشکیل پایگاه‌های اطلاعاتی و آسیب شناسی آن در ایران اختصاص دارد و در نهایت، بخش پایانی به طرح پیشنهادی شفاف سازی اقتصادی و اثرگذاری ایجاد پایگاه اطلاعات اقتصادی اختصاص دارد.

2- تعریف، اهمیت و ضرورت شفاف سازی در اقتصاد

الف) تعریف: به طور خلاصه شفاف‌سازی اقتصادی را می‌توان به شرح زیر تعریف کرد:

"روشن شدن نقش و عملکرد نهادها و بازیگران در فعالیتهای اقتصادی به خصوص در استفاده از منابع و امکانات اقتصاد برای سیاست‌گذاران اقتصادی"

یکی از ابزارهای اصلی شفاف سازی اقتصاد بانک‌های جامع اطلاعاتی است.

ب) اهمیت و ضرورت شفاف سازی در اقتصاد

شفاف سازی در اقتصاد از طریق ایجاد بانک جامع اطلاعاتی یکی از ضرورت‌های فعلی بخش اقتصادی محسوب گردیده که زیر بخش‌های آن به اقتضاء مسئولیت‌ها، وظایف و کارکردهای خود می‌توانند از این بانک بهره بگیرند؛ از سوی دیگر بانک جامع اطلاعات اقتصادی با ایجاد بسترهای مناسب اقتصادی می‌تواند پایه مناسبی برای ایجاد دولت الکترونیک و خدمات الکترونیکی به آحاد مردم باشد. وجود اطلاعات شفاف اقتصادی منافع بسیاری برای گروه‌های مختلف جامعه ایجاد می‌نماید که در ادامه به برخی از آنها اشاره می‌گردد. اهمیت شفافیت اقتصادی با تشکیل پایگاه جامع اطلاعاتی از دو منظر قابل بررسی می‌باشد:

ب-1) سیاست‌گذاری در بخش‌های اقتصادی

اولین قدم در سیاست‌گذاری اقتصادی و بررسی مسائل آن شناخت دقیق وضع موجود است، اگر اطلاعات اقتصادی نتواند به موقع مشکلات را هشدار دهد و اگر بر پایه اطلاعات شفاف، دقیق و روزآمد نتوان دلایل مشکلات را شناسایی نمود، سیاست‌گذاری مناسبی را نیز نمی‌توان اتخاذ کرد. بنابراین در شرایط عدم وجود یک بانک اطلاعات جامع و پیوسته اقتصادی (به رغم وجود غالب اطلاعات بصورت مکانیزه) امکان رصد اتفاقات اقتصادی و اتخاذ تدابیر لازم امکان‌پذیر نبوده و امکان تصحیح آن نیز در حین اجرا وجود نخواهد داشت. بعنوان مثال اگر بعد از گذشت دو سال مشخص شود که نتیجه اتخاذ یک سیاست انقباضی پولی، ایجاد رکود در اقتصاد بوده، دیگر زمانی برای اصلاح این سیاست و یا اتخاذ سیاست‌های تکمیلی وجود ندارد. از این رو تنظیم، کنترل و سیاست‌گذاری متغیرهای اقتصادی با وجود جزایر اطلاعاتی در دستگاه‌های مختلف کشور امکان‌پذیر نخواهد بود. جزایر اطلاعاتی که تنها در صورت پیوستگی، شفافیت و به‌روز بودن آن‌ها زمینه اتخاذ برنامه‌ریزی‌های بلندمدت و سیاست‌گذاری‌های صحیح، به موقع، شفاف و کارآمد فراهم می‌گردد. در این خصوص نه تنها سیاست‌گذاران کلان می‌توانند از مزایای ایجاد یک بانک اطلاعاتی پیوسته استفاده نمایند، بلکه مدیران میانی و حتی فعالان اقتصادی نیز با سطوح دسترسی متفاوت می‌توانند به صورت بهینه و کارآمد از این پایگاه استفاده نمایند که در ادامه شرح داده خواهد شد.

❖ سیاست‌گذاران کلان:

سیاست‌گذاران همواره با این مسئله مواجه‌اند که اطلاع دقیقی از تأثیر سیاست‌ها بر بخش‌های مختلف اقتصادی ندارند و اینکه پس از اتخاذ این سیاست‌ها، چه تغییری در متغیرهای اقتصادی رخ می‌دهد؟ آیا این سیاست‌ها هماهنگ عمل می‌نمایند یا اثر یکدیگر را خنثی می‌کنند؟ همچنین در بسیاری از مواقع سیاست‌گذار به موقع از مشکلات و کمبودها آگاه نشده و تغییر متغیرهای اقتصادی و رفتار فعالان اقتصادی را نمی‌تواند رصد نماید. وجود پایگاه اطلاعات اقتصادی ضمن ایجاد بستر مناسب و تسهیل در برنامه‌ریزی صحیح و جامع اقتصادی برای سیاست‌گذاران، امکان بررسی نحوه عملکرد متغیرها، دستگاه‌ها و بخش‌های مختلف اقتصادی و نظارت موثر بر سیاست‌های ابلاغی، تنظیم به موقع بازار و تغییرات قیمت‌ها، امکان مبارزه با مفاسد اقتصادی و غیره را فراهم می‌آورد.

❖ مدیران میانی:

مدیران میانی نیز به منظور برنامه‌ریزی صحیح و جامع بخشی نیاز به اطلاعات صحیح، دقیق و به هنگام از وضعیت آن بخش دارند. به طور مثال برای یک سیاست گذار بخش تولید، شناسایی حلقه‌های مفقوده، گلوگاه‌های زنجیره تولید با توجه به منابع و عوامل تولید و آینده مصرفی، شناسایی اولویت‌های سرمایه‌گذاری، تأمین مواد اولیه مورد نیاز، تأمین زیرساخت‌های تولیدی، اولویت‌های وارداتی و تعیین ابزارهای تنظیمی این بخش (تعرفه، حقوق گمرکی، عوارض صادراتی و ...) در جهت هدایت واردات با توجه به ظرفیت‌های تولید داخلی، قیمت محصول تولیدی در بازار و سایر موارد نظیر آن صرفاً با وجود یک سیستم اطلاعاتی پیوسته و کارآمد امکان‌پذیر است.

❖ فعالان اقتصادی:

با تشکیل پایگاه اطلاعات اقتصادی و ایجاد شفافیت وضعیت اقتصادی، فعالان اقتصادی (با ملحوظ داشتن سطح دسترسی مجاز) با شناخت بهتر از وضعیت بازار، میزان سودآوری و یا مشکلات سایر فعالان بخش، میزان نیاز داخلی، صادرات و واردات و غیره، امکان تصمیم‌گیری مناسب‌تری نسبت به میزان تولید و یا انجام سرمایه‌گذاری پیدا نموده که موجبات رشد اقتصادی را فراهم می‌نماید.

ب-2) نظارت و کنترل بر بخش‌های اقتصادی

ایجاد پایگاه اطلاعات اقتصادی با ایجاد شفافیت در اقتصاد (که از وعده‌های رییس جمهور نیز می‌باشد)، منجر به نظارت و کنترل بهتر، افزایش کارایی و بهره‌وری، مبارزه واقعی با مفاسد و تخریب‌های اقتصادی همچون پولشویی و رانت‌خواری، بهبود نظام قیمت‌گذاری، کارا نمودن بسیاری از سیاست‌ها از جمله اجرای صحیح قانون هدفمندی یارانه، کاهش وابستگی به نفت از طریق گسترش پایه‌های مالیاتی و جلوگیری از فرارهای مالیاتی و در نهایت افزایش رفاه اجتماعی خواهد شد.

نظارت صحیح در اجرای امور، از ناکارآمدی‌ها و فسادهای سیستم جلوگیری می‌کند. بسیاری از اوقات عدم نظارت صحیح و کافی بر بخش‌های اقتصادی موجب عدم رعایت قوانین و مقررات، تنبلی سیستم و ناکارآمدی آن می‌گردد مهمتر از آن عدم نظارت و شفافیت سیستم‌های اقتصادی موجب فساد اداری و اقتصادی می‌گردد که بسیار مخرب و مضر می‌باشد. فساد اقتصادی و مبارزه با آن امروزه در بسیاری از کشورهای مختلف جهان به عنوان یک مسئله اساسی مورد نظر است. مهم‌ترین علل فساد اقتصادی در کشور عدم شفافیت اطلاعات، عدم نظارت و کنترل بر بخش‌های اقتصادی به ویژه بخش‌های دولتی و ضعف نظارت بر حسن اجرای قوانین و مقررات می‌باشد.

فساد اقتصادی سبب کاهش سرمایه‌گذاری مولد و گرایش فعالیت‌های اقتصادی به سمت فعالیت‌های دلالی شده و در نهایت کندی رشد اقتصادی و عدم تحقق اهداف توسعه اقتصادی را در بر خواهد داشت. فساد اقتصادی

موجب کاهش درآمدهای مالیاتی، هرز رفت منابع بانکی که اموال بیت‌المال محسوب می‌گردند و تنزل کیفیت زیر ساخت‌های اقتصادی می‌گردد.

از مهم‌ترین موارد فساد در اقتصاد، فساد بانکی، فساد مالیاتی، پولشویی، قاچاق و غیره می‌باشد. اساسی‌ترین و ابتدایی‌ترین قدم در جهت مبارزه با فساد اقتصادی و اصلاحات آن شامل ایجاد زیرساخت‌های مناسب جهت تشخیص و کشف آن می‌باشد. چراکه در صورت نامشخص بودن و یا عدم اطلاعات کافی در این خصوص نمی‌توان اقدامی در جهت مقابله با آن انجام داد.

فارغ از مباحث قانونی و جنبه مبارزه با مفاسد، عدم وجود اطلاعات شفاف، کافی، مستند و به هنگام، امکان اتخاذ تصمیم‌های مناسب و به موقع را از تصمیم‌گیران سلب می‌نماید. ضمن آن که آسیب‌شناسی اجرای قوانین و راه‌های گریز از آن صرفاً باستناد آمارهای صحیح امکان‌پذیر است. وضعیتی که در بازار ارز و سکه و اختلاس بزرگ بانکی در سال‌های گذشته پدید آمد، به دلیل فقدان اطلاعات صحیح هیچ‌گاه مورد آسیب‌شناسی علمی واقع نگردید و بنابراین موجب انتشار شایعات و التهابات اجتماعی گردید. از این رو در ادامه به آسیب‌های مهمی که در بخش‌های مختلف اقتصادی به دلیل نبود اطلاعات جامع اقتصادی و نظارت کافی رخ داده است اشاره می‌گردد:

➤ فسادهای بانکی:

عدم تخصیص بهینه منابع بانکی

بانک‌ها قلب تپنده یک اقتصادند که نقدینگی را به مثابه خون در بدن انسان به بخش‌های تولیدی تزریق می‌نمایند. مهم‌ترین وظیفه نظام بانکی، جمع‌آوری و جذب پس‌اندازها از سطح جامعه و تامین منابع مورد نیاز بخش‌های مختلف بالاخص بخش مولد می‌باشد. چنانچه منابع بانکی به درستی میان بخش‌های مختلف اقتصادی تخصیص یابد، موجب شکوفایی و رشد اقتصادی خواهد شد. از این منظر حرکت نقدینگی موجب تحرک اقتصاد شده و حضور کمرنگ و یا پررنگ آن در بخش‌های اقتصاد می‌تواند مشکلاتی را بوجود بیاورد. بنابراین با ملاحظه حجم، رشد و سرعت گردش نقدینگی در بخش‌های مختلف اقتصاد می‌توان تحلیل‌هایی از وضعیت بخش‌های مختلف اقتصادی بدست آورد. نکته حایز اهمیت آن است که به دلیل عدم نظارت صحیح، شفاف و کارآمد بر بانک‌ها بسیاری از تسهیلات مربوط به بخش‌های تولیدی به فعالیت‌های دلالی و سوداگری به دلیل سود بالاتر سوق یافته‌است.

طبق مصوبه شورای پول و اعتبار، بیشترین سهم از منابع بانکی بایستی به بخش‌های مولد صنعت و معدن (37 درصد) و کشاورزی (20 درصد) اختصاص یابد، لیکن در سال 1391 همانطور که در جدول 1 آمده است، سهم بخش صنعت و معدن از تسهیلات اعطایی شبکه بانکی 31/7 درصد و سهم بخش کشاورزی تنها برابر با 9 درصد

بوده‌است. در مقابل سهم بخش خدمات- بازرگانی با کاستن از سهم دیگر بخش‌ها به حدود 46 درصد افزایش یافته در حالیکه سهم مصوب آن تنها 8 درصد تعیین شده؛ مشابه چنین رویه‌ای در سال‌های قبل از 1391 نیز با شدت کم‌تری به وقوع پیوسته است.

در واقع بانک‌ها برای اینکه بتوانند سود سپرده‌ها را تامین مالی نمایند با علم به اینکه بخش تولیدی توان سوددهی کافی را ندارد، منابع بانکی را بر خلاف قانون وارد بخش دلالی و واسطه‌گری نموده‌اند. این منابع بیشترین سهم نقدینگی را در بخش دلالی و واسطه‌گری دارند.

کشاورزی		صنعت و معدن		مسکن و ساختمان		صادرات و زیرساخت بازرگانی		بازرگانی و خدمات		
توصیه	عملکرد	توصیه	عملکرد	توصیه	عملکرد	توصیه	عملکرد	توصیه	عملکرد	
25	14/5	33	26/1	20	22/4	7	1/6	15	35/4	1387
25	12/7	37	25/5	20	27/9	8	1/3	10	32/6	1389
20	10/9	37	22/8	25	30/2	10	1	8	35/1	1390
20	9	37	31/7	25	13/5	10	0	8	45/8	1391

جدول 1- سهم بخش‌های مختلف اقتصادی از تسهیلات اعطایی شبکه بانکی

منبع : بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

شایان ذکر است که رقم قابل توجهی از تسهیلاتی که به نام بخش تولیدی دریافت می‌شود، به دلایلی همچون عدم نظارت و کنترل سیستم بانکی بر هزینه کرد تسهیلات، وجود فضای نااطمینانی در فعالیت‌های تولیدی و سودآوری بیشتر فعالیت‌های دلالی و سوداگرانه، وارد بخش‌های غیر مولد اقتصادی شده، در نتیجه رقم واقعی تسهیلاتی که در بخش‌های مولد قرار گرفته از آنچه در آمار و ارقام رسمی منتشر می‌شود، کمتر است.

نکته حایز اهمیت اینکه یکی از علل اصلی نوسان در بازارهای طلا، ارز، مسکن، آهن و غیره، در سالهای قبل نقدینگی سرگردانی بوده که از سوی بانکها با لحاظ حداقل ضوابط، صرفاً به اشخاص معدودی (حقیقی- حقوقی) اعطا شده است.

افزایش تسهیلات غیرجاری

تسهیلات غیر جاری بخشی از تسهیلات اعطایی است که در سررسید آن وصول نشده و شامل تسهیلات سررسید گذشته، معوق و مشکوک‌الوصول می‌باشد. در حقیقت تسهیلات غیرجاری بخشی از منابع بانکی است که در اختیار عده‌ای قرار گرفته و بنا به دلایل متفاوت یا توانایی پرداخت آن را ندارند و یا با اختیار خود بازپرداخت نمی‌کنند. روند فزاینده تسهیلات غیرجاری، سیستم بانکی را طی سالهای اخیر با مشکلات عدیده‌ای مواجه کرده و اکنون از آن به عنوان مهمترین معضل سیستم بانکی نام برده می‌شود. طبق استانداردهای جهانی حاشیه امن برای نسبت تسهیلات غیرجاری به کل تسهیلات تا سقف 5 درصد می‌باشد و نسبت‌های بالاتر به معنای بحرانی بودن وضعیت بانکهاست. هم‌اکنون بیش از 15 درصد تسهیلات بانکها را تسهیلات غیرجاری تشکیل می‌دهد. تسهیلات غیرجاری در سالهای اخیر، روند فزاینده‌ای را طی نموده به طوریکه از 196 هزار میلیارد ریال در 1385 به 800 هزار میلیارد ریال در پایان سال 1393 (بیش از 4 برابر رشد) افزایش یافته است.

بدین ترتیب اقتصاد کشور در معرض اختلالات و آشفتگی قرار گرفته و موجب بی‌اعتمادی آحاد مردم به شبکه بانکی گردیده است. عدم رعایت قوانین و مقررات در بانکداری به دلیل ضعف پایگاه‌های اطلاعاتی جامع و پیوسته موجب گسترش فساد در سطوح مختلف مدیریتی بانکها می‌شود. اعمال نفوذ برخی صاحبان قدرت و ثروت برای اعطای تسهیلات و یا رواج گسترده رشوه از جمله فسادهایی است که در پی زایل شدن نظارت کافی در سیستم بانکی به وجود می‌آید.

بنابراین، اصلی‌ترین گام در جهت اصلاح نظارت‌های بانکی و جلوگیری از گسترده‌ترین فساد اقتصادی در ایران تشکیل سیستم جامع بانکداری و شناسایی کامل مشتریان به همراه میزان بدهی آنها با امکان نظارت و کنترل بر عملکرد بانکها می‌باشد. بدین ترتیب مشتریان خوش حساب از بد حسابها جدا شده و از اعطای دوباره تسهیلات به کسانی که از یک شعبه یا یک بانک مبالغ کلان تسهیلات دریافت نموده‌اند، اجتناب خواهد شد.

فرار مالیاتی

در کشور در سالیان متمادی درآمدهای ناشی از فروش نفت، نقش اصلی را در تأمین درآمدهای دولت ایفا کرده است و این امر موجب وابستگی شدید کشور به درآمدهای نفتی و در نتیجه آسیب‌پذیری زیاد آن نسبت به تحریم‌ها از جمله تحریم‌های نفتی گردیده است. یکی از دلایل این امر را باید، عدم کارآیی و وجود نارسایی در نظام مالیاتی کشور به ویژه در خصوص جمع‌آوری اطلاعات، تشخیص و وصول مالیات دانست. در حال حاضر میزان توان مالیاتی در کشور در حداقل حدود 150 هزار میلیارد تومان¹ در سال 1393 برآورد می‌شود که درآمد مالیاتی مستقیم و غیر مستقیم مصوب در این سال برابر 70 هزار میلیارد تومان و فروش مصوب نفت برابر 77 هزار میلیارد تومان می‌باشد که نشان از فرار مالیاتی هنگفت در این سال می‌باشد.

آثار سوء فرار مالیاتی ضمن وابستگی کشور به درآمدهای نفتی و آسیب‌پذیر بودن شدید اقتصاد از این ناحیه در تأمین نشدن درآمدهای مورد نیاز دولت و در نتیجه عدم ارائه خدمات اجتماعی مطلوب و با کیفیت، ظهور و بروز پیدا می‌کند. همچنین فرار مالیاتی سبب می‌شود درآمدها در سطح جامعه به نحو متناسب توزیع نشده و انباشت ثروت در دست گروه‌های خاص، نه فقط زمینه تقویت قدرت سیاسی برخی گروه‌ها را فراهم آورد بلکه شکاف طبقاتی ناشی از این امر موجب افزایش تنش سیاسی و اجتماعی در جامعه می‌شود. خلاصه اینکه فرار مالیاتی به عنوان یکی از مصادیق و مظاهر فساد اقتصادی، امنیت اقتصادی مورد نیاز برای گسترش فعالیت‌های اقتصادی و سرمایه‌گذاری را دچار اختلال می‌کند. از این‌رو، اصلاح و تجدید نظر در نظام مالیاتی کشور به ویژه نظام اطلاعات مالیاتی به منظور بهبود وضعیت اقتصاد ملی امری ضروری و لازم به شمار می‌آید.

برخورداری از یک سیستم اطلاعاتی منسجم و جامع در حوزه مالیاتی به موازات فرهنگ‌سازی و بهره‌گیری از ساز و کارهای کیفی می‌تواند نقش قابل توجهی را در افزایش درآمدهای مالیاتی ایفا نموده و باعث می‌شود مردم با اطمینان بیشتر در فعالیت‌های اقتصادی وارد شوند و در عین حال در پرداخت بخشی از درآمد حاصل از فعالیت‌های اقتصادی خود به عنوان مالیات مشارکت گسترده‌تری بنمایند.

گسترش فعالیت‌های دلالی و واسطه‌گری

¹ بر اساس اطلاعات بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، تولید ناخالص داخلی به قیمت جاری در سال 1393 حداقل 1000 میلیارد تومان برآورد می‌شود که با در نظر گرفتن نرخ 15 درصدی (نرخ حداقلی مالیات بر ارزش افزوده به جای کلیه انواع مالیات در اقتصاد) حدود 150 میلیارد تومان توان مالیاتی در کشور وجود دارد.

در سیستم فعلی مالیات به دلیل فقدان زیر ساخت‌های مورد نیاز همانند سیستم جامعی برای طبقه‌بندی و تجزیه و تحلیل اطلاعات در سازمان امور مالیاتی از فعالیت‌های واسطه‌گری و دلالی عمدتاً مالیاتی اخذ نمی‌شود. به طوریکه عمده مالیات‌های دریافتی دولت مربوط به فعالیت‌های تولیدی و همچنین حقوق کارمندان می‌باشد. به عنوان یک نمونه از ناکارآمدی سیستم مالیاتی به دلیل ضعف زیر ساخت‌های اطلاعاتی این است که متوسط مالیات پرداختی زرگری و طلافروشان پایین‌تر از مالیات پرداختی کارمندان دولت می‌باشد.^۲ این شرایط به دلیل سود بالای فعالیت‌های دلالی و همچنین عدم پرداخت مالیات توسط این قشر باعث گسترش فعالیت‌های نامولد و همچنین زیان فعالیت‌های تولیدی بوده و آثار سوء آن بسیار فراتر از کاهش تولید (همانند اختلال در امنیت اقتصادی) خواهد بود؛ زیرا در این صورت فعالیت‌های زیرزمینی گسترش خواهد یافت که از آن جمله می‌توان به دلالی و واسطه‌گری در بازار سکه، ارز و مسکن در سال‌های گذشته اشاره نمود. به دلیل عدم وجود سیستم اطلاعاتی مشخص در این بازارها، ضمن سود بالای این فعالیت‌ها، عدم پرداخت مالیات نیز این فعالیت‌ها را مطلوب‌تر می‌نماید. از این رو فعالان اقتصادی ضمن خروج تدریجی از بازار تولیدی و تمایل به بازارهای دلالی، با خرید و فروش‌های پی در پی در بازار التهاب ایجاد می‌نمایند.

➤ قاچاق

آثار سوء اقتصادی پدیده قاچاق کالا و ارز در کشور بر کسی پوشیده نیست، قاچاق علاوه بر آثار اقتصادی به عنوان یک چالش اجتماعی حائز اهمیت است. امروزه یکی از مهم‌ترین تهدیدات بخش تولید، علاوه بر واردات بی‌رویه کالاهای مصرفی، افزایش ورود کالاهای قاچاق می‌باشد. بنابر اعلام ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز، ارزش سالانه کالاهای قاچاق طی سالهای اخیر بیش از 20 میلیارد دلار عنوان شده است که به دلیل ارزان بودن (علیرغم کیفیت پایین این کالاها)، بنگاه‌های تولیدی توان رقابتی نداشته و در نتیجه تعطیل شده‌اند. این پدیده علاوه بر اینکه به عنوان یک تهدید جدی بر سر راه تجارت آزاد است؛ هزینه‌های زیادی نیز بر بدنه اقتصادی کشور تحمیل می‌کند. قاچاق کالا از یک سو درآمدهای گمرکی و مالیاتی دولت را کاهش می‌دهد و از طرفی سبب کاهش تولیدات داخلی، افزایش بیکاری، خروج ارز، فرار گسترده سرمایه و ... می‌شود. در یک اقتصاد منسجم با پایگاه‌های اطلاعاتی قوی تمامی فعالیت‌های اقتصادی ثبت و ضبط می‌شود و از گسترش فعالیت‌های زیر زمینی جلوگیری می‌گردد. اما در شرایط فعلی اقتصاد، فعالان دلالی و واسطه‌گری مایل به چنین امری نیستند و لذا موجبات شکل‌گیری اقتصاد زیر زمینی یا اقتصاد سیاه را فراهم می‌آورند.

از مهم‌ترین مصادیق اقتصاد زیر زمینی، پدیده قاچاق کالا و ارز است که ضمن مختل نمودن نظام اطلاعات اقتصادی کشور، تصمیم‌گیری اقتصادی را با مشکل مواجه کرده و سیاستگذاری‌ها کارایی خود را از دست می‌دهند. از این رو قاچاق کالا ضمن خدشه دار کردن اهداف حمایتی دولت موجب از بین رفتن آثار

² محاسبات تحقیق بر اساس اطلاعات سازمان مالیاتی کشور در سال 1391

سیاست‌های تعرفه‌ای و غیر تعرفه‌ای دولت می‌شود. ضمن آنکه عدم پرداخت حقوق دولت از سوی قاچاقچیان موجب کاهش سرمایه‌گذاری در صنایع، کاهش حجم فعالیت‌های تولیدی در داخل کشور و در نتیجه کاهش اشتغال می‌شود و با توجه به آنکه صنایع تولید داخلی مجبورند زیر ظرفیت خود فعالیت کنند، در نتیجه قیمت تمام شده تولیدات بالا رفته منجر به افزایش تورم در داخل کشور می‌شود.

➤ پولشویی

واژه پولشویی برای توصیف فرآیندی مورد استفاده قرار می‌گیرد که در آن پول غیرقانونی یا کثیفی که حاصل فعالیت‌های مجرمانه مانند اختلاس، رشوه، اخاذی، کلاهبرداری، قاچاق مواد مخدر، قاچاق اسلحه، کالا و ارز، قاچاق انسان و ... است، در چرخه‌ای از فعالیت‌ها و معاملات مالی و با گذر از مراحل، شسته شده و به عنوان پولی قانونی، موجه و مشروع جلوه داده می‌شود.

پولشویی دارای آثار و تبعات منفی فراوانی در عرصه‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی است. آثار و تبعاتی همچون گسترش فساد و ارتشا در سطح جامعه، تضعیف بخش خصوصی، کاهش اعتماد به بازارهای مالی، کاهش درآمد دولت، تقویت منابع و شبکه مالی مجرمین. تبعات منفی این پدیده شوم موجب شده است تا کشورها همگام با مراجع بین‌المللی در صدد مبارزه با آن برآیند و با تصویب قوانین و مقررات لازم و اجرایی کردن آن‌ها، از وقوع این جرم در موسسات مالی پیشگیری نمایند. از این رو امروزه اهمیت مبارزه با پولشویی در کشور بر کسی پوشیده نیست و برای این منظور می‌بایست زیر ساخت‌های اطلاعاتی آن در اسرع وقت در کشور فراهم گردد.

از معمول‌ترین و مهم‌ترین روش‌های پولشویی این است که پول‌شویان اقدام به تاسیس شرکت‌های مختلف برای نقل و انتقال پول‌های کثیف و هم‌چنین اقدام به هزینه کردن این گونه پول‌ها در امور اقتصادی متنوع هم‌چون انجام کارهای عمرانی یا سرمایه‌گذاری در انواع مختلف بازارهای مالی (بانک، بورس، ...) و خدمات مهندسی گوناگون می‌کنند. راحت‌ترین روش برای کاهش جلب توجه مجریان قانون به عملیات پولشویی این است که مقادیر پول نقد یا به طور مستقیم در بانک سپرده‌گذاری می‌شود یا با آن ابزارهای مالی چون چک، سفته، سهام، اوراق مشارکت، و غیره خرید می‌شود و آن‌ها را در مکان‌های دیگر سرمایه‌گذاری می‌کنند. نبود سیستم‌های اطلاعاتی جامع، پیوسته و بر خط موجب جرایم سازمان یافته پولشویی در کشور گردیده است. در حال حاضر بسیاری از اختلاس‌ها، رشوه‌ها و فسادهای اداری به دلیل نبود پایگاه‌های جامع اطلاعاتی قابل کشف و ردیابی نیستند. بررسی و تجزیه و تحلیل اختلاس‌ها و فسادهای بزرگ کشف شده از جمله فساد 3000 میلیاردی بانکی در سال‌های اخیر دلیل این مدعاست.

از این رو ایران نیز از جمله کشورهایی است که با تصویب قانون مبارزه با پولشویی و آیین نامه اجرایی آن، در صدد مقابله با این پدیده مذموم برآمده است. در این راستا، نهادهای مسئول از جمله بانک مرکزی به عنوان مرجع نظارت بر بانک ها، موسسات اعتباری و دیگر نهادهای فعال در بازار پولی کشور و همچنین سایر نهادهای مالی از جمله سازمان امور مالیاتی، گمرک ایران، بیمه، بورس و ... وظیفه دارند تا علاوه بر فراهم ساختن زیر ساخت های لازم برای پیشگیری از پولشویی در بازار پولی کشور و مقابله با آن، بر حسن اجرای قوانین و مقررات ذیربط در این بازار نظارت نماید، **لیکن هنوز تا ایجاد یک بانک جامع و یکپارچه اطلاعات اقتصادی فاصله بسیار زیادی وجود دارد.**

در مجموع با توجه به شرایط کنونی مالی و اقتصادی کشور، کمبود اعتبارات در سال های اخیر باعث شده تا اجرای طرح های عمرانی با تأخیر فراوان انجام بگیرد. به عنوان مثال فقط در حوزه حمل و نقل برای اجرای طرح های ریلی و جاده های به بیش از 130 هزار میلیارد تومان اعتبار نیاز است که سالانه کمتر از 5 هزار میلیارد تومان به این امر اختصاص می یابد. (البته همین رقم نیز بودجه مصوب می باشد و عملکرد آن به مراتب پایین تر می باشد.) بررسی های انجام شده در حوزه تامین آب، بهداشت و درمان، آموزش و سایر حوزه های زیربنایی نیز تأیید کننده همین وضعیت است و با روند فعلی پرداخت اعتبارات عمرانی، اجرای این طرح ها بیش از 20 سال بطول خواهد انجامید. این در حالی است که حجم بالای نیازها و عقب ماندگی های اقتصادی باعث شده که طرح های بسیار زیادی نیز بعنوان اولویت توسط دستگاه ها شناسایی شوند که بدلیل مشکلات بودجه ای، در دستور کار دولت قرار نمی گیرند.

قیمت خدمات ارایه شده توسط دولت، در بسیاری از موارد کمتر از قیمت تمام شده آن است. مهم ترین این موارد آب و برق می باشد که عدم توازن بین قیمت ها حجم بالایی از بدهی را برای دولت بوجود آورده و همچنان در حال ایجاد بدهی می باشد. همچنین عدم ارایه خدمات با کیفیت مناسب در حوزه های مختلف بخصوص بخش بهداشت و درمان و آموزش و پرورش ضرورت اصلاحات بنیادین در روش ارایه خدمات را نشان می دهد.

موارد فوق و مطالب نظیر آن مسایلی است که در جلسات مختلف به کرات توسط وزرا و روسای دستگاه ها بیان شده و دولت بدلیل مسایل اجتماعی، لزوم توجه به اقشار آسیب پذیر و غیره به راهکارهای اعلامی که عمدتاً مبتنی بر آزادسازی قیمت ها و یا افزایش قیمت ها می باشد، پاسخ مثبتی (بجز در مواردی که اجتناب ناپذیر بوده) نداده است. لیکن مشخص است که ادامه این روند به هیچ عنوان امکان پذیر نمی باشد و دولت ناگزیر است برای اصلاح وضعیت موجود و حتی استفاده از ظرفیت های بخش خصوصی (نظیر تکمیل و یا واگذاری طرح های نیمه تمام)، سیاست ها و برنامه های اقتصادی خود را اصلاح نماید.

دولت جهت اجرای برنامه های اقتصادی (اصلاحات اقتصادی) با سه معضل جدی روبرو می باشد.

1) مدیریت مسایل اجتماعی به نحوی که اقشار ضعیف از اجرای سیاست‌های اقتصادی آسیب نبینند و این مطلب موجب مخالفت‌های سیاسی و اجتماعی برای اجرای سیاست‌های مورد نظر نگردد.

2) منابع درآمدی پایدار برای اجرای سیاست‌های جبرانی و جلوگیری از افزایش شدید فاصله طبقاتی

3) مدیریت یکپارچه نظام اقتصادی کشور در زمینه بازار پول، ارز، سرمایه، نیروی کار و غیره

با توجه به موارد فوق چنانچه دولت بخواهد به سیاست‌های اصلاح اقتصادی (بصورت گام به گام و یا دفعی) دست بزند، مطمئناً باید مقدمات آن را فراهم نماید. امری که سابقه آن به دهه 1370 و آغاز سیاست‌های تعدیل اقتصادی برمی‌گردد. مطالعه اقدامات انجام شده توسط دولت‌ها نشان می‌دهد که اجرای سیاست‌های اصلاحی (که دو نمونه مهم آن در دولت سازندگی با اجرای سیاست تعدیل و دولت دهم با اجرای سیاست هدفمندی یارانه اجرا شد) همواره بصورت ناقص و با تکیه بر افزایش قیمت‌ها اجرا شده و به همین دلیل با سرعت به مشکل برخورد نموده و اجرای آن متوقف شده است. لذا چنانچه دولت بخواهد (که البته انتخابی بجز این نیز ندارد) نسبت به اصلاح نظام اقتصادی اقدام نماید باید قبل از آن اقدامات ذیل را جهت مهیاسازی زیرساخت‌های لازم این سیاست انجام دهد تا مانند تجربه‌های گذشته با شکست روبرو نگردد:

الف) فراهم ساختن نظام تامین اجتماعی مناسب

ب) اصلاح نظام مالیاتی بمنظور ایجاد درآمد مناسب برای اجرای طرح و تنظیم شکاف درآمدی

ج) ایجاد نهاد برنامه‌ریزی اقتصادی با اختیارات کافی

تحقق موارد فوق، مستلزم وجود پایگاه‌های اطلاعاتی منسجم و کامل از افراد و فعالیت‌های اقتصادی است تا بتوان نوع و میزان حمایت از افراد و بنگاه‌ها را شناسایی و برای آن برنامه‌ریزی نمود. ضمن آن که امکان مدیریت واسطه‌گران و دلالان (که معمولاً در این شرایط با اختلال در بازارها باعث برهم خوردن سیاست‌های دولت و ایجاد ثروت‌های کلان برای خود می‌گردند)، فراهم شود.

3- اقدامات و مستندات جهانی

پیشینه اقدامات اساسی بین‌المللی به منظور مبارزه با فساد اقتصادی به تدوین راهکارهایی برای مبارزه با معضل جهانی پول شویی در سال‌های میانی دهه ۱۹۸۰ باز می‌گردد. رشد پرشتاب عزم جهانی، انبوه پیمان نامه‌ها و قوانین بین‌المللی وضع شده و گرایش چشمگیر کشورها به اتخاذ تدابیر جهانی اندیشیده شده در این باره،

اهمیت ویژه و جدی بودن تهدیدهای ناشی از فساد اقتصادی و پول شویی را در دنیای امروز به خوبی نمایان می سازند. در این میان، از بین انبوه پیمان نامه ها و قوانین و مقررات وضع شده در این باره ، مهم ترین و اساسی ترین مستندات بازتاب دهنده کوشش های فراگیر بین المللی به عنوان مرجع اتخاذ رویکردهای مقابله با معضل جهانی پول شویی را چنین می توان برشمرد:

الف) پیمان نامه وین

این پیمان نامه که در تاریخ ۱۹ دسامبر ۱۹۸۸ از طریق سازمان ملل متحد به امضا رسید، اولین سند بین المللی است که در آن تعریفی دقیق از پول شویی ارائه و راه هایی برای محروم کردن اشخاص دست اندرکار قاچاق از عواید فعالیت های مجرمانه شان و در نتیجه کاهش انگیزه آنان برای ادامه این فعالیتها پیشنهاد شده است. در پیمان نامه وین بر اهمیت بررسی موضوع پول شویی در سطح بین المللی و لزوم همکاری بین المللی در مبارزه با این پدیده تأکید شده است ؛ زیرا اعتقاد تدوین کنندگان آن بر این بود که این مسأله از حوزه های قضایی ملی، بسیار فراتر است. همچنین در نتیجه این پیمان نامه، مجرمانه بودن عملیات شبکه بانکداری در برخی کشورها تا حدود زیادی کاهش یافت .

ب) اعلامیه کمیته بال

این اعلامیه درباره اصول مربوط به جلوگیری از کاربرد مجرمانه شبکه بانکی به قصد پول شویی در دسامبر ۱۹۸۸ به امضا رسید و در آن بخش مالی، از جمله شبکه بانکی و چگونگی مبارزه با پول شویی در این بخش مورد توجه قرار گرفته است.

تجارب سایر کشورها در تشکیل پایگاه های جامع اطلاعاتی به منظور پیشگیری از پولشویی^۳

• آمریکا و کشورهای اروپایی

سابقه تشکیل پایگاه داده های جامع و پیوسته در آمریکا به بیش از 100 سال می رسد، هرچند این اطلاعات به صورت کاملا متمرکز نمی باشد اما دفاتر ثبت اطلاعات اعتباری، اطلاعاتی از قبیل اطلاعات هویتی، تسهیلات، حسابها و اقساط پرداختی را جمع آوری و پردازش نموده و این اطلاعات توسط دولت و نهادهای دیگر برای تصمیم سازی استفاده میگردند. شرکت Equifax در سال 1899 میلادی فعالیت خود را آغاز کرد و پس از رکود بزرگ در سال 1929 نیاز به وجود اطلاعات جامع و متمرکز بیش از پیش احساس شد و شرکتهای فعال

³ بر اساس اطلاعات گزارش مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی با عنوان «طرح مطالعاتی مبارزه با جرم پولشویی، بررسی قوانین پولشویی در کشورهای دیگر» می باشد.

در حوزه ثبت اطلاعات توسعه یافتند. دوران گسترش استفاده از پایگاه داده های متمرکز به سال 1964 میلادی باز می‌گردد. دولت امریکا اولین پایگاه داده متمرکز را برای ذخیره اطلاعات مالیاتی و اثر انگشت را در همان سال ایجاد کرد. در همان دوران اقدامات مشابهی توسط وزارت پست و ارتباطات ژاپن جهت جمع آوری داده‌ها صورت گرفت. از سال 2000 میلادی ایده ابر داده‌ها با رشد فناوری اطلاعات ایجاد شد. ابر داده ها جمع آوری اطلاعات در حجم بسیار وسیع و طول زمان را شامل می‌شود. ابر داده‌ها این امکان را به دولت و بنگاه‌های اقتصادی می‌دهد تا جزئی ترین رفتارها را مشاهده و مورد بررسی قرار دهند. امکان تحلیل با نرم افزارها و خدمات ارزش افزوده، جلوگیری از تقلبات و تخلفات مالی، نظارت بر مشتریان بانک‌ها را می‌توان از مزایای ابر داده دانست. با آغاز این دوره تمامی کشورهای توسعه یافته با استفاده از دانش خود یا شرکای فنی زیرساخت‌های ایجاد ابر داده ها را ایجاد کردند.

در آلمان نیز هلدینگ شوفا (schufa) از سال 1929 میلادی اطلاعات افراد را از قبیل اطلاعات هویتی، مالیاتی، بانکی، قضایی را ثبت می‌نمود. این شرکت‌ها، تغییرات آدرس، نظارت بر رفتار مالی، وجود تقلبات مالی و سوابق نامناسب شهروندی را به سازمانهای متقاضی اعلام می‌کردند. هر چند در همان دوران نیز وزارت خزانه‌داری آمریکا نیز اطلاعات مالی، بودجه، مالیاتی و ... را ثبت می‌کرد. دولت آلمان نیز از سال 1970 میلادی ثبت اطلاعات مالیاتی شهروندان را آغاز کرد.

• کانادا

در کشور کانادا به منظور کشف، شناسایی و جلوگیری از پولشویی از طریق گردآوری، تجزیه و تحلیل و ارزیابی اطلاعات مربوط به مؤسسات مالی، نهادهای اجرایی، مؤسسات یا نهادهای دولتی، واحدهای اطلاعات مالی کشورهای خارجی و سایر اطلاعات مربوط به معاملات مشکوک به پولشویی و همچنین گردآوری اطلاعات مربوط به فعالیتهای پولشویی اقدام به مبارزه با این پدیده مزوم می‌نمایند. این فعالیت‌ها توسط یک نهاد مستقل تحت عنوان "مرکز معاملات مالی و تحلیل گزارشهای کانادا" که به عنوان یک نهاد تحت نظر ملکه فعالیت می‌کند به عنوان بازوی کمکی نهادهای مجری قانون موظف به ارائه اطلاعات به آنهاست. مسئولیت مرکز به عهده یکی از اعضای شورای سلطنتی کاناداست که سیاست‌ها و جهت‌گیریهای استراتژیک آن را تعیین میکند. رییس اجرایی مرکز مدیری است که توسط رییس شورای سلطنتی کانادا تعیین میشود و براساس اختیاراتی که به وی تفویض میشود، مسئولیت نظارت بر فعالیتهای مرکز و کارکنان آن را بر عهده دارد.

• کره جنوبی

در کره، واحد اطلاعات مالی که در وزارت اقتصاد و دارایی تشکیل گردیده است، نهاد مسئول مبارزه با پولشویی است. جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات دریافتی از مؤسسات مشمول قانون گزارش معاملات مالی کره، بازرسی و نظارت بر عملکرد مؤسسات مزبور و همکاری و تبادل اطلاعات با نهادهای مبارزه با پولشویی خارجی، تحلیل اطلاعات معاملات مالی از رؤسای سازمانهای اجرایی، مؤسسات اعتباری و سایر نهادهای تحت پوشش قانون گزارش معاملات مالی، اعمال تنبیهات انضباطی بر مؤسسات مالی و مدیران و کارکنان آنها در صورت تخلف از قانون از مهمترین وظایف واحد اطلاعات مالی به شمار می‌رود. براساس «قانون گزارش معاملات مالی کره»، ساختار سازمانی واحد اطلاعات مالی توسط حکم هیأت دولت تعیین می‌شود. همچنین مطابق قانون، این واحد موظف است در زمینه تعداد گزارش‌های دریافت شده از سوی مؤسسات مالی، دادوستدهای مالی، تبادل اطلاعات با سایر واحدهای مالی و سایر اطلاعات مربوط به عملکردش، به مجلس ملی پاسخگو باشد.

• تایلد

مبارزه با پول شویی در تایلد بر عهده سه نهاد «هیأت مبارزه با پول شویی»، «کمیته مبادلات» و «اداره مبارزه با پول شویی» است. از جمله وظایف نهادهای مذکور دریافت گزارش‌های مربوط به معاملات، جمع‌آوری، کپی‌برداری، کنترل، مطالعه و تجزیه و تحلیل گزارش‌ها یا هر اطلاعات دیگر مربوط به معاملات مالی، گردآوری شواهد و مدارک به منظور پیگرد قانونی مجرمین و غیره می‌باشد. همچنین اداره مبارزه با پول شویی با کسب مجوز از دادگاه مدنی به اطلاعات مربوط به حساب‌های بانکی به منظور مبارزه با پول شویی و جرایم سازمان دسترسی دارد.

• استونی

براساس قانون منع پولشویی استونی، جمع‌آوری، ثبت و نگهداری، پردازش و تجزیه و تحلیل اطلاعات واحدهای مالی و نهادهای اجرایی به عهده نهاد مبارزه با پولشویی تشکیل شده در وزارت کشور به صورت نهادی وابسته به پلیس اجرایی تحت عنوان "واحد اطلاعات مالی" می‌باشد این نهاد در ضمن انجام این وظایف، طبق دستورالعمل‌های تدوین شده می‌تواند از داده‌ها و اطلاعات پایگاه‌های اطلاعاتی داخل کشور که توسط نهادهای مختلف جمع‌آوری گردیده است، اطلاعات لازم را درخواست و یکپارچه‌سازی نماید.

براساس قانون و در راستای ایفای وظایف تعیین شده برای واحد اطلاعات مالی صحت اطلاعات دریافت شده را به منظور جلوگیری از پولشویی و بازرسی و تحقیق درباره آن و جرائم کیفری مرتبط با آن ارزیابی کند

• اندونزی

مبارزه با پولشویی در کشور اندونزی که یکی از اعضای گروه مبارزه با پول شویی «آسیا، اقیانوسیه» است؛ براساس قانون مبارزه با پولشویی مصوب آوریل ۲۰۰۲ برعهده «مرکز گزارش دهی و تحلیل معاملات مالی» است. به موجب بند ۸ ماده یک قانون مزبور، این مرکز نهاد مستقلی است که از رئیس مرکز و چهار قائم مقام وی تشکیل شده است. رئیس مرکز و قائم مقام‌های او به پیشنهاد وزیر اقتصاد و با حکم رئیس جمهوری تعیین میشوند. این افراد برای مدت ۴ سال انتخاب میشوند و انتخاب مجدد آنها بلامانع است و از این رو این مرکز در مقابل رئیس جمهور پاسخگو می‌باشد. گردآوری، نگهداری، تجزیه و تحلیل و ارزیابی اطلاعات مالی و اجرایی به دست آمده براساس این قانون و تهیه و ارسال منظم گزارشهایی درباره تجزیه و تحلیل معاملات مالی و سایر فعالیتهای خود به رییس جمهور، مجلس و نهاد ناظر مؤسسات مشمول قانون از مهم‌ترین وظایف این نهاد می‌باشد.

• ترکیه

قانون منع پولشویی ترکیه، «هیأت تحقیقات جرائم مالی» و «هیأت هماهنگ کننده مبارزه با جرائم مالی» را به عنوان نهادهای مسئول مبارزه با پولشویی در نظر می‌گیرد. رئیس هیأت تحقیقات جرائم مالی زیر نظر وزیر دارایی مسئول اجرای وظایف زیر است:

- ✓ تبادل اطلاعات و تحقیقات مربوط به پولشویی با مؤسسات ملی و بین‌المللی
- ✓ دریافت اطلاعات و اسناد مربوط به فعالیتهای پولشویی از اشخاص حقیقی و حقوقی
- ✓ انجام مطالعات و اتخاذ تدابیر لازم به منظور جلوگیری از پولشویی؛
- ✓ انجام تحقیقات اولیه به منظور شناسایی جرم پولشویی و در صورت اثبات جرم،
- ✓ ارائه نتایج اقدامات به عمل آمده در تحقیقات اولیه به دفتر دادستانی؛
- ✓ ارائه اطلاعات و اسناد مربوط به ارتکاب جرم پولشویی به دفتر دادستانی؛
- ✓ مکلف نمودن بانک‌ها، مؤسسات مالی غیربانکی و سایر نهادهای مشمول قانون منع پولشویی به تعیین هویت مشتریان و مطلع نمودن معاون دبیر خزانه‌داری از اقدامات خود در این زمینه؛
- ✓ ارائه پیشنهادهای به منظور شناسایی و جلوگیری از پولشویی به شورای وزیران؛
- ✓ ارائه اطلاعات، اسناد و مدارک پولشویی به مسئولان و نهادهای ذی ربط خارجی در چارچوب توافقاتنامه‌های دو و چند جانبه.

رئیس هیأت وظایف خود را در زمینه تحقیق و بررسی جرم پولشویی با همکاری بازرسان وزارت دارایی، حسابرسان و ممیزان رسمی، حسابرسان رسمی بانک‌ها، خزانه‌داری و کارشناسان بازارهای پول و سرمایه که به تقاضای ریاست هیأت و پیشنهاد رؤسای واحدهای مربوط و تایید وزارتخانه ذی ربط تعیین میشوند، انجام خواهد داد.

• فیلیپین

در فیلیپین به منظور مبارزه با پولشویی شورایی متشکل از رییس بانک مرکزی فیلیپین به عنوان رییس شورا، عضو کمیسیون بیمه و رییس کمیسیون بورس و اوراق بهادار، تحت عنوان "شورای مبارزه با پولشویی" ایجاد شده است. این شورا موظف به تشکیل دبیرخانه‌هایی است که توسط یک مدیر اجرایی که برای یک دوره پنج ساله انتخاب میشود، سرپرستی خواهد شد. براساس قانون مبارزه با پولشویی فیلیپین سرپرست دبیرخانه باید عضو کانون وکلا باشد و همه اعضای دبیرخانه نیز باید حداقل پنج سال سابقه فعالیت در کمیسیون بیمه یا کمیسیون بورس و اوراق بهادار یا بانک مرکزی فیلیپین داشته باشند. مهم‌ترین وظیفه این نهاد دریافت اطلاعات و گزارش‌های معاملات تحت پوشش قانون مبارزه با پولشویی از مؤسسات مالی و نهادهای اجرای مشمول این قانون می‌باشد.

• مدل پیشنهادی قانون مبارزه با پولشویی توسط سازمان ملل

سازمان ملل، به منظور شناسایی و رسیدگی به موارد پولشویی، تشکیل یک واحد اطلاعات مالی مستقل را پیشنهاد نموده است. این واحد که براساس قانون تشکیل خواهد شد موظف به دریافت، تحلیل و پردازش گزارش‌هایی است که افراد و سازمانها طبق قانون باید ارائه کنند. کارکنان واحد مزبور موظفند این اطلاعات را محرمانه نگه دارند و جز در مواردی که بر حسب قانون مشخص می‌شود، نمی‌توانند به این اطلاعات استناد نمایند. ترکیب و اختیارات واحد اطلاعات مالی، معیارهای حفظ استقلال این واحد و محتوا و روشهای انتقال گزارشها توسط این واحد باید در قانون ذکر شود.

ارائه گزارشهای دریافتی به مراجع نیروی انتظامی در صورت وجود دلایل مستدل مبنی بر مشکوک بودن معامله، تدوین شروط حفظ سوابق معامله و تعهدات گزارش‌دهی مؤسسات مالی، امکان درخواست اطلاعات اضافی از اشخاص حقیقی و حقوقی، امکان ورود به مؤسسات مالی به منظور بررسی سوابق نگهداری شده توسط آنها و ارسال اطلاعات حاصل از تحقیق به مراجع ذی ربط انتظامی در صورت وجود دلایل مستدل مبنی بر فساد و پولشویی و همکاری متقابل با واحدهای اطلاعات مالی خارجی از دیگر مواردی است که مدل پیشنهادی سازمان ملل به عنوان وظایف و اختیارات مقام ناظر بر منع پولشویی بدانها اشاره میکند.

این بررسی‌ها بیانگر عزم بین‌المللی برای شناسایی و مبارزه جدی با فساد اقتصادی و اداری به ویژه پدیده پولشویی است. تقدم تعقیب مالی وجوه حاصل از فساد اداری، اختلاس، رشوه، قاچاق کالا، ارز و مواد مخدر و سایر جرایم سازمان یافته بر کنترل فیزیکی آنها، یکی از نکات قابل توجه در این بررسی‌هاست. تلاش کشورها برای اتخاذ تدابیر و تمهیدات لازم جهت شناسایی فسادهای اداری، اقتصادی و پولشویی و تعیین مجازاتهای متناسب با آن و همچنین همکاری با نهادها و سازمان های ضد پولشویی کشورهای دیگر، از جمله

موارد دیگر این بررسی است. نکته قابل توجه در این بررسی این است که کشورهای نام برده شده عمدتاً کشورهای در حال توسعه و یا توسعه نیافته هستند که ضرورت تشکیل نهادهایی برای جمع‌آوری و تحلیل پایگاه‌های اطلاعاتی را دریافته‌اند. این در حالی است که کشورهای توسعه یافته همچون آمریکا و کشورهای اروپایی مراحل تکمیلی تشکیل این پایگاه‌ها را نیز طی نموده و حتی پلیس این کشورها به راحتی و با سرعت زیاد به اطلاعات این پایگاه‌ها دسترسی داشته و از آن برای جلوگیری از جرایم سازمان یافته و فسادهای اداری و مالی استفاده می‌نماید.

4- الزامات قانونی در کشور

➤ قانون اساسی:

در اصول مختلف قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، دولت جهت نیل به اهداف عالی نظام، موظف به ایجاد محیط مساعد برای رشد و تعالی از طریق جلوگیری و مبارزه با کلیه مظاهر فساد از جمله فساد اقتصادی گردیده است. در این راستا دولت مکلف گردیده است علاوه بر جلوگیری از مفاسد اقتصادی در صورت رخداد فساد اقتصادی از جمله ربا، غصب، رشوه، اختلاس، سرقت، قمار، سوء استفاده از موقوفات، سوء استفاده از مقاطعه‌کاری‌ها و معاملات دولتی، فروش زمین‌های موات و مباحات اصلی، دایرکردن اماکن فساد و سایر موارد، ثروت غیرمشروع را گرفته و به صاحب حق رد کند و در صورت معلوم نبودن او به بیت‌المال بدهد. بنابراین اصل قانون اساسی (چهل و نهم) این حکم باید با رسیدگی و تحقیق و ثبوت شرعی به وسیله دولت اجرا شود.

➤ قانون تأسیس وزارت اطلاعات:

بر اساس ماده 10 قانون تأسیس وزارت اطلاعات مصوب 27 مرداد 1362، کسب و جمع‌آوری اطلاعات و تجزیه، تحلیل و طبقه‌بندی آن در ابعاد داخلی و خارجی و همچنین ارائه خدمات اطلاعاتی ضروری به سازمان‌ها و ارگان‌ها و آگاه ساختن به موقع آن‌ها نسبت به توطئه‌ها از جمله وظایف این وزارتخانه محسوب می‌گردد.

بر اساس ماده 205 قانون برنامه پنجم توسعه، وزارت اطلاعات موظف است با هدف دفاع از حاکمیت و منافع ملی و تقویت تعامل با جامعه اطلاعاتی و پیشگیری و مقابله با تهدیدات و تهاجم اطلاعاتی و امنیتی داخلی و خارجی به ویژه استکبار جهانی اقدام به پیشگیری و مقابله با فساد و اختلال در امنیت اقتصادی، جرائم سازمان‌یافته ضدامنیتی، اقدامات تروریستی و تهدیدات نرم امنیتی در مقام ضابط دادگستری نماید. قانون تأسیس وزارت اطلاعات در عین مشخص کردن این وظایف جهت تحقق آن، وظایفی را به عهده سایر دستگاه‌ها قرار داده است به طور مثال بر اساس تبصره 3 ماده 1 این قانون هر یک از وزارتخانه‌ها و مؤسسات و شرکت‌های دولتی و نهادها و نیروهای نظامی و انتظامی که در کسب اطلاعات تخصصی خود به مسائل امنیتی برخورد

نمایند، هم‌چنین هر گونه اطلاعاتی که مورد تقاضای وزارت اطلاعات باشد، موظفانند آن اطلاعات را در اختیار آن دستگاه قرار دهند.

در این راستا بر اساس ماده 206 قانون برنامه پنجم توسعه، وزارت اطلاعات موظف است در محدوده قوانین موضوعه کشور و در چهارچوب اختیارات قانونی خود با هماهنگی دستگاههای ذی‌ربط در خصوص تهیه طرح بانک جامع اطلاعاتی کشور اقدام قانونی به عمل آورد. در این خصوص، کلیه دستگاهها و نهادهایی که از بودجه عمومی کشور استفاده می‌نمایند، موظفند نسبت به در اختیار قراردادن بانکهای رقومی (دیجیتالی) خود به استثناء موارد طبقه‌بندی‌شده، حریم خصوصی و مواردی که در قوانین افشاء اطلاعات ممنوع شده است، اقدام نمایند. اطلاعات اقتصادی کشور از جمله پایگاه اطلاعات تسهیلات بانکی، مالیات، بیمه، گمرک، خصوصی سازی، تولید، خزانه و طرح‌های عمرانی به دلیل اینکه از تأثیرات اجتماعی، گروهی و غیرفردی برخوردارند؛ در حوزه اطلاعات شخصی و خصوصی افراد طبقه بندی نشده و دستگاهها و نهادهایی که از بودجه عمومی کشور استفاده می‌نمایند موظفند این اطلاعات را در اختیار وزارت اطلاعات کشور قرار دهند.

➤ لایحه اصلاح قانون مالیاتهای مستقیم^۴

بر اساس ماده 169 مکرر لایحه اصلاح قانون مالیاتهای مستقیم، به منظور شفافیت فعالیت‌های اقتصادی و استقرار نظام یکپارچه اطلاعات مالیاتی، پایگاه اطلاعات هویتی، عملکردی و دارایی مؤدیان مالیاتی از جمله اطلاعات مالی، پولی و اعتباری، معاملاتی، سرمایه‌ای و ملکی اشخاص حقیقی و حقوقی در سازمان امور مالیاتی کشور می‌بایست ایجاد گردد. در این راستا وزارتخانه‌ها، مؤسسات دولتی، شهرداری‌ها، مؤسسات وابسته به دولت و شهرداری‌ها، مؤسسات و نهادهای عمومی غیر دولتی، نهادهای انقلاب اسلامی، بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری، سازمان ثبت اسناد و املاک کشور و سایر اشخاص حقوقی (اعم از دولتی و غیردولتی) که اطلاعات مورد نیاز پایگاه فوق را در اختیار دارند و یا به نحوی موجبات تحصیل درآمد و دارایی برای اشخاص را فراهم می‌آورند، موظفند اطلاعات به شرح بسته‌های ذیل را در اختیار سازمان امور مالیاتی کشور قرار دهند.

الف- اطلاعات هویتی:

1. اطلاعات هویتی و مکانی اشخاص حقیقی و حقوقی

2. مجوزهای فعالیت اقتصادی و همچنین مجوزهای مربوط به انجام معاملات تجاری و عقد قراردادها.

ب- اطلاعات معاملاتی اشخاص:

⁴ این لایحه به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده و در حال حاضر در حال گذراندن مراحل قانونی در شورای نگهبان می‌باشد.

1. معاملات (خرید و فروش دارایی ها، کالاها و خدمات)
 2. تجارت خارجی (واردات و صادرات کالاها و خدمات)
 3. قراردادهای مربوط به انجام معاملات و فعالیتهای تجاری
 4. قراردادهای مربوط به انجام عملیات پیمانکاری و هر گونه خدمات
 5. اطلاعات مربوط به خرید و فروش ارز و سکه طلا
 6. اطلاعات انواع بیمه نامه های صادره و خسارت های پرداختی
 7. بارنامه و صورت وضعیت حمل و نقل بار و مسافر.
- پ- اطلاعات مالی، پولی و اعتباری و سرمایه ای اشخاص:

1. جمع گردش سالانه (دوره مالی) نقل و انتقال سهام و سایر اوراق بهادار
 2. جمع گردش و مانده سالانه (دوره مالی) انواع حسابهای بانکی
 3. جمع گردش و مانده سالانه (دوره مالی) انواع سپرده ها و سود آنها
 4. تسهیلات بانکی اعم از ارزی و ریالی در قالب کلیه عقود و همچنین کلیه تعهدات اعم از گشایش اعتبار اسنادی و تنزیل اعتبار اسنادی، ضمانت ها و نظایر آن.
- ت- اطلاعات دارائیهها، اموال و املاک و همچنین نقل و انتقال آنها.
- ث- سایر اطلاعات فعالیتهای اقتصادی که با پیشنهاد وزارت امور اقتصادی و دارایی و تصویب هیئت وزیران به موارد مزبور اضافه خواهد شد.

➤ قانون مبارزه با پولشویی:

در ایران با شناختی که مسئولین و سیاستگذاران اقتصادی کشور از تبعات منفی پولشویی بر اقتصاد کشور و نیز وجه بین‌المللی کشور داشت، از سالیان متمادی در صدد قانونی نمودن مبارزه با این پدیده شوم بودند تا این که پس از بررسی‌های متعدد سرانجام قانون مبارزه با پولشویی مشتمل بر 12 ماده و 7 تبصره در دوم بهمن ماه سال 1386 به تصویب مجلس شورای اسلامی و در 17 بهمن ماه همان سال به تأیید شورای نگهبان رسید. بر

همین اساس، این قانون هفتم اسفند ماه سال 1386 برای اجرا به وزارت امور اقتصادی و دارایی ابلاغ شد. در فروردین ماه 1387 نخستین شورای عالی مبارزه با پولشویی با عضویت وزرای امور اقتصادی و دارایی (رئیس و مسئول)، بازرگانی، اطلاعات و کشور و رئیس کل بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به منظور تحقق اهداف ذیل تشکیل شد:

1- هماهنگ کردن دستگاههای ذیربط در امر جمع‌آوری، پردازش و تحلیل اخبار، اسناد و مدارک، اطلاعات و گزارشهای واصله؛

2- تهیه سیستم های اطلاعاتی هوشمند؛

3- شناسایی معاملات مشکوک و مقابله با جرم پولشویی.

شورای عالی مبارزه با پولشویی برای اجرای این قانون اقدام به تصویب آیین‌نامه اجرایی قانون مبارزه با پولشویی، تصویب ساختار سازمانی و شرح وظایف دبیرخانه شورا نمود ولی در نهایت وزیر امور اقتصادی و دارایی وقت، نه تنها اقدامی در جهت اجرایی نمودن موارد فوق نکرد بلکه اقدامات انجام شده توسط وزرای پیشین را نیز امحاء نمود.

➤ **قانون تسهیل اعطاء تسهیلات بانکی و کاهش هزینه‌های طرح و تسریع در اجراء**

طرح‌های تولیدی و افزایش منابع مالی و کارآیی بانک‌ها

بر اساس ماده 5 این قانون دولت مکلف است ترتیبی اتخاذ نماید که ظرف مدت یک سال از تاریخ تصویب قانون (1386/4/30) با ایجاد و به کارگیری نهادهای جدید مالی از قبیل بانک جامع اطلاعات، رتبه‌بندی و اعتبار سنجی مشتریان، گروه‌های مشاور مالی و سرمایه‌گذاری غیردولتی، ساماندهی مطالبات معوق، مؤسسات تضمین اعتبار، زمینه تسهیل و تسریع اعطاء تسهیلات بانکی را فراهم نماید.

وزارت امور اقتصادی و دارایی موظف است با همکاری بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران ابزارهای جدید مالی اسلامی را طراحی و در بازار سرمایه و نظام بانکی کشور به جریان اندازد.

5- سابقه تشکیل پایگاه های اطلاعاتی و آسیب شناسی آن در ایران

در ایران به طور رسمی در قانون مبارزه با پولشویی که در دوم بهمن ماه سال 1386 به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و در هفتم اسفند ماه سال 1386 برای اجرا به وزارت امور اقتصادی و دارایی ابلاغ شد، موضوع پردازش و تحلیل اخبار، اسناد و مدارک، اطلاعات و گزارشهای واصله و تهیه سیستم های اطلاعاتی پیوسته و هوشمند، مطرح گردید.

متأسفانه نهادی منسجم برای هماهنگی و یکپارچه سازی داده‌ها و اطلاعات اقتصادی موجود در وزارت امور اقتصادی و دارایی تشکیل نشد و فقط هر دستگاه به صورت جزیره‌ای ملزم به اقداماتی از جمله دریافت کد ملی و کد ثبت شرکت‌ها گردیدند. حتی متأسفانه اقدامات انجام شده وزرای پیشین (حتی اقدامات سخت افزاری) توسط وزیر امور اقتصادی و دارایی وقت امحاء گردید.

البته تشکیل پایگاه‌های اطلاعاتی چه به منظور مبارزه با پولشویی و چه به منظور منسجم نمودن اطلاعات همواره مورد توجه دولت‌ها بوده ولیکن تاکنون موفقیت قابل قبولی در این خصوص به دست نیامده است.

- ✓ تلاش برای ایجاد پایگاه اطلاعات اقتصادی در دهه 70 در وزارت امور اقتصادی و دارایی
- ✓ تلاش برای ایجاد پایگاه اطلاعات اقتصادی در دهه 80 در وزارت امور اقتصادی و دارایی و تعاون، رفاه و امور اجتماعی
- ✓ تلاش برای ایجاد پایگاه اطلاعات اقتصادی در دهه 90 در مرکز آمار و سپس در وزارت امور اقتصادی و دارایی

نمونه‌هایی از اقدامات انجام شده توسط دولت‌ها برای این مهم است که بدلیل مشکلات اجرایی و عدم اهتمام جدی مسئولین نیمه کاره رها شده است.

6- طرح پیشنهادی شفاف سازی اقتصادی اثرگذاری ایجاد پایگاه اطلاعات اقتصادی

ایجاد بانک جامع اطلاعات اقتصادی مستلزم ایجاد ارتباط ایمن بین این بانک و بخش‌های مختلف اقتصادی می‌باشد. هر چند ایجاد این بانک، یک پروسه زمان‌بر بوده و باید در فازهای عملیاتی مختلف تکمیل گردد، لیکن به طور کلی می‌توان گفت، اطلاعات مورد نیاز این بانک از منابع اطلاعاتی ذیل تهیه می‌گردد:

1) اطلاعات مربوط به سیستم بانکی (بانک مرکزی، بانک‌های دولتی و غیر دولتی، موسسات اعتباری، تعاونی‌های اعتبار و لیزینگ‌ها): نظیر تسهیلات ارایه شده به اشخاص حقیقی و حقوقی، سپرده‌ها، ضمانتنامه‌ها، اعتبارات اسنادی، وثایق، فاینانس‌ها، تسهیلات ارزی و فروش ارز.

2) اطلاعات مربوط به بیمه‌ها (بیمه مرکزی و بیمه‌های دولتی و غیر دولتی).

3) اطلاعات امور مالیاتی کشور نظیر انواع مالیات پرداخت شده توسط افراد حقیقی و حقوقی، اطلاعات اقتصادی ابراز شده توسط افراد (درآمد، فروش، سود، نقدینگی و غیره)، زنجیره‌های تولیدی (مالیات بر ارزش افزوده)، هزینه‌های اصلی ابراز شده (مواد اولیه، نیروی کار، هزینه‌های مالی و غیره).

4) اطلاعات مربوط به ثبت سفارش کالاها: نظیر نوع کالا، میزان و ارزش، قیمت، کشور مبدأ یا مقصد

5) اطلاعات مربوط به واردات و صادرات کالاها و خدمات نظیر نوع کالا، میزان و ارزش، قیمت، کشور مبدأ یا مقصد.

6) اطلاعات بورس ایران نظیر اطلاعات مربوط به خریداران و فروشندگان سهام، سهامداران عمده شرکت‌های بورسی، خریداران و فروشندگان کالا در بورس‌های فلزات، کشاورزی، نفت و غیره.

7) اطلاعات سازمان تأمین اجتماعی نظیر اطلاعات بانک جامع ایرانیان، اطلاعات مربوط به پیمانکاران، کارگاه‌ها، بیمه‌شدگان خدمات درمانی و غیره.

8) اطلاعات مربوط به بودجه‌های عمومی و عمرانی کشور نظیر اطلاعات مربوط به پیمانکاران طرف قرارداد با دولت، مشخصات و اطلاعات مالی کارکنان دولت، شرکت‌های دولتی و افراد طرف قرارداد با پیمانکاران، خریدهای دولتی و خریدهای پیمانکاران، نحوه تخصیص بودجه به پروژه‌ها، مناقصات و واگذاری‌های دولتی و غیره.

9) اطلاعات مربوط به تولید (صنعت، معدن، کشاورزی، نفت و ساختمان) نظیر اطلاعات مربوط به ظرفیت‌های واقعی و بالفعل تولید، تولید واقعی، موجودی انبارها، اطلاعات مالی تولیدکنندگان، مواد اولیه، هزینه‌های نیروی کار (با مشخصات آن‌ها)، هزینه‌های مالی.

10) اطلاعات مربوط به بازرگانی داخلی (تجار، توزیع‌کنندگان، حمل و نقل، انبارها و غیره) نظیر اطلاعات مربوط به تجار و بنکداران اصلی در رشته‌های مختلف، شرکت‌های حمل و نقل، موجودی انبارها در مناطق مختلف کشور، قراردادهای سلف، قیمت کالاها در مناطق مختلف کشور.

11) اطلاعات مربوط به مستغلات و املاک نظیر اطلاعات مالکیتی، خرید و فروش، اجاره و غیره.

12) اطلاعات مربوط به شرکت‌ها و اشخاص حقوقی نظیر اطلاعات مربوط به مالکیت (سهامداران)، مدیران، موضوع فعالیت، سرمایه و غیره.

13) کلیه اطلاعات جمع آوری شده در مرکز آمار ایران (شامل اطلاعات ثبتی و اطلاعات نمونه گیری شده) نظیر کلیه اطلاعات حساب‌های ملی ایران، اطلاعات طرح‌های آمارگیری (مانند اطلاعات کارگاه‌های صنعتی 10 نفر کارکن و بیشتر، اطلاعات هزینه و درآمد خانوار، اطلاعات نفوس و مسکن و ...)، اطلاعات اقتصادی خانوارها و غیره.

14) اطلاعات مربوط به سیستم کدگذاری کالاها (ایران کد) شامل کدگذاری ملی کالاها و خدمات در کشور.

15) اطلاعات مربوط به قیمت کالاها و خدمات نظیر اطلاعات قیمتی جمع‌آوری شده در سازمان حمایت از مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان، اطلاعات قیمتی کالاهای اساسی در سطح شهر تهران منتشره توسط بانک مرکزی، اطلاعات قیمتی کالاها و خدمات مصرفی خانوارها به صورت استانی توسط مرکز آمار ایران و بانک مرکزی و غیره.

16) اطلاعات حسابرسی شده شرکت‌ها نظیر اطلاعات سازمان حسابرسی، اطلاعات حسابرسی سازمان امور مالیاتی و غیره.

در این خصوص لازم است اقدامات اصلی نرم افزاری، سخت‌افزاری و ارتباطی این بانک با هدف جمع‌آوری و به روزرسانی اطلاعات کلیه بخش‌های اقتصادی انجام گیرد. این اطلاعات می‌بایست بصورت کاملاً محرمانه جمع‌آوری شده و با تطبیق آن‌ها با کد ملی، کد ثبت شرکت‌ها و کد اقتصادی وضعیت ابتدایی از فعالان اقتصادی و وضعیت اقتصادی کشور ترسیم خواهد شد. البته به وضوح این اطلاعات براساس اولویت‌ها و اهمیت آن‌ها به تدریج جمع‌آوری گردد.

در این خصوص لازم است تا اطلاعات فوق، بهمراه سایر اطلاعات اقتصادی لازم طی یک فرآیند کاملاً مکانیزه تولید و در اختیار قرار گیرد. ضمن آن‌که ممکن است بسیاری از این اطلاعات هم‌اکنون بصورت کامل و مکانیزه جمع‌آوری نگردد که به این منظور در گام نخست اطلاعات تولید شده از منابع مختلف جمع‌آوری و در مراحل بعد با تبیین موضوع و ایجاد زیرساخت‌های لازم، همراهی لازم با دستگاه‌ها برای تولید اطلاعات مورد نیاز صورت خواهد گرفت.

بررسی و آسیب شناسی اقدامات انجام شده

با توجه به تجربه ایجاد بانک جامع اطلاعات اقتصادی در وزارت امور اقتصادی و دارایی، به دلیل مشکلات موجود در بانک‌های اطلاعاتی دستگاه‌ها، اطلاعات و آمار استخراج شده از این سیستم قابل اعتماد نمی‌باشد. در این

خصوص لازم است قبل از تکمیل اقدامات قبلی، آسیب شناسی لازم صورت گیرد. از مشکلات آماری می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- 1- ناهمخوانی اطلاعات ارایه شده به بانک اطلاعات اقتصادی با سایر اطلاعات دستگاه (نظیر عدم همخوانی اطلاعات بانکی ارایه شده با اطلاعات ترازنامه‌ای بانک)
- 2- عدم استاندارد بودن تعاریف و اطلاعات مورد نیاز بانک اطلاعاتی
- 3- عدم وجود شاخص‌های مناسب جهت استفاده از اطلاعات موجود در بانک اطلاعات اقتصادی
- 4- عدم استفاده دستگاه‌های ارایه دهنده اطلاعات و سایر دستگاه‌ها از اطلاعات بانک جامع و در نتیجه عدم به‌روز رسانی، عدم تصحیح اطلاعات ارسالی و عدم تکامل مناسب بانک
- 5- عدم تجمیع اطلاعات در سازمان‌های مرکزی نظیر بانک مرکزی، بیمه مرکزی، خزانه، اطلاعات بخش تولید و عدم ثبت الکترونیکی برخی اطلاعات نظیر املاک و مستغلات

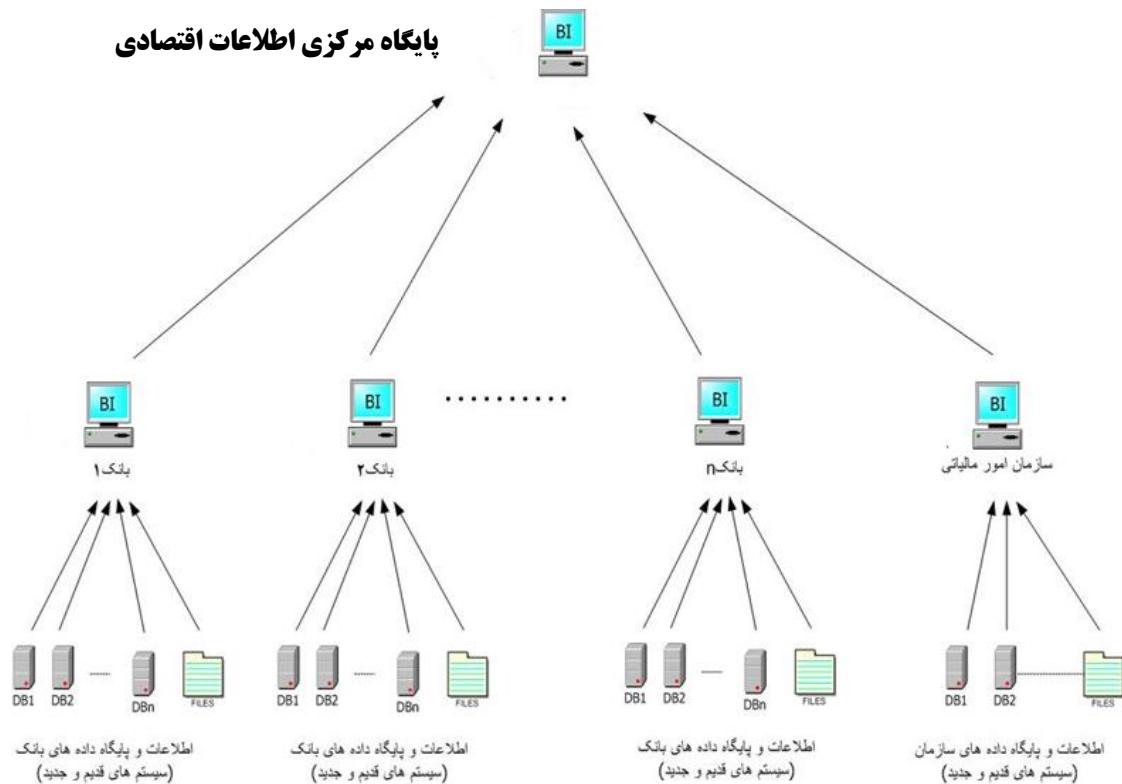
اقدامات اجرائی لازم

همانطور که در قسمت قبل توضیح داده شد، ایجاد بانک جامع اطلاعات اقتصادی پروژه‌های زمانبر است که نیاز به همکاری و همراهی دستگاه‌های مختلف دارد. لذا به منظور ایجاد این بانک پیشنهاد می‌شود در فاز اول اقدامات ذیل به صورت موازی و همزمان آغاز گردد.

- 1) انتقال اطلاعات بانک جامع مشتریان بانکی به وزارت امور اقتصادی و دارایی به منظور تهیه فرمت گزارش‌های مدیریتی (صرف نظر از صحت و یا نواقص موجود در این بانک) و تهیه نرم افزارهای لازم به منظور ایجاد ارتباط بین اطلاعات این بانک و سایر بانک‌های اطلاعاتی
- 2) انجام هماهنگی لازم با بانک مرکزی به منظور اخذ اطلاعات بانکی، از جمله آمار فرم‌های x/28، چک‌های برگشتی، تعهدات، خرید و فروش ارز و غیره.
- 3) انتقال اطلاعات بانک ملی ایران به عنوان پایلوت به بانک اطلاعات جامع به منظور آمادگی انتقال اطلاعات از سیستم بانکی در صورت عدم حصول نتایج مورد انتظار از بند 2
- 4) مشخص نمودن اطلاعات مورد نیاز از بانک‌های اطلاعاتی از مجموعه‌های تحت امر وزارت امور اقتصادی و دارایی و تهیه گزارشات مدیریتی لازم از اطلاعات این بانک‌ها به تفکیک و با تلفیق اطلاعات با هم
- 5) مذاکره با سایر دستگاه‌های تولیدکننده آمار جهت شناسایی آمارهای تولید شده و نحوه انتقال اطلاعات و تفاهم در جهت تولید اطلاعات مورد نیاز بانک جامع اطلاعات

نمودارهای 1 تصویر کلی این بانک را نشان می دهد.

نمودار 1: تصویری از پایگاه اطلاعات اقتصادی

منافع ایجاد این پایگاه

هرچند اطلاعات در بخشها و دستگاههای مختلف اقتصادی تولید و نگهداری می شود، لیکن به دلیل عدم استفاده این اطلاعات در سایر پایگاههای اطلاعاتی و نبود بهم پیوستگی اطلاعات، الزامی برای ثبت اطلاعات صحیح و به روز نمودن آنها وجود ندارد. ضمن آن که چون هر دستگاه، اطلاعات را در فرمت و چارچوب مورد نیاز خود جمع آوری و نگهداری می نماید، امکان استفاده آن توسط سایر پایگاهها و تقارن اطلاعات با هم وجود ندارد.

لذا زمانی امکان استفاده از اطلاعات دقیق، صحیح و قابل اتکاء بوجود خواهد آمد که پایگاه اطلاعاتی هر دستگاه مورد استفاده دستگاهها قرار گرفته و مغایرتها کشف و مرتفع گردد. بخصوص آن که گاه یک نوع اطلاعات خاص ممکن است در چندین پایگاه مختلف ثبت و نگهداری شود. بعنوان مثال اطلاعات درآمدی یک شرکت ممکن است در سیستمهای اطلاعاتی مختلف نظیر سازمان حسابرسی، سیستم بانکی، سازمان امور مالیاتی و غیره وجود داشته باشد که در صورت پیوستگی و استفاده دستگاهها از اطلاعات یکدیگر و به عبارتی در جریان بودن آنها، ضمن اصلاح و بهروز شدن اطلاعات، امکان ارایه اطلاعات متفاوت نیز کاهش خواهد یافت. لذا بدین منظور لازم است، ضمن مشخص نمودن منبع اصلی تولید اطلاعات و همچنین نحوه تعامل دستگاهها در استفاده از اطلاعات و رفع مغایرتها و یا تخلفات احتمالی، نسبت به استانداردسازی اسناد، اطلاعات ضروری، پروتکل استفاده از اطلاعات و غیره اقدام نمود. همچنین لازم است با تکلیف به حذف دریافت اسناد خارج از سیستم الکترونیک ضمن گسترش خدمات الکترونیکی به فعالان اقتصادی و مهیا نمودن ایجاد دولت الکترونیک، حساسیت ذی‌نفعان نسبت به صحت، بهروز و کامل بودن اطلاعات را افزایش داد.

در این خصوص موارد بیشماری را می‌توان مبنی بر منافع حاصل از ایجاد شبکه اطلاعاتی یکپارچه و جامع برشمرد، که در این بخش ضمن برشمردن مواردی از منافع کلان این مهم، به تفصیل به چالش‌هایی که سیاستگذار در برخی بخش‌های اقتصادی با آن مواجه می‌باشد و چگونگی پاسخگویی پایگاه اطلاعات اقتصادی اشاره خواهیم نمود؛

- ایجاد بستر مناسب و تسهیل در برنامه‌ریزی صحیح و جامع اقتصادی برای سیاستگذاران، مدیران دولتی و سرمایه‌گذاران (با ملحوظ داشتن سطح دسترسی مجاز)
- امکان بررسی نحوه عملکرد متغیرها، دستگاهها و بخش‌های مختلف اقتصادی
- بررسی و نظارت موثر بر ابلاغ سیاست‌های مختلف اقتصادی
- ایجاد هماهنگی بین متغیرها و بخش‌های مختلف اقتصادی
- شناسایی مغایرتها و تخلفات احتمالی اطلاعات و تصحیح آنها از طریق در جریان بودن اطلاعات و اخذ اطلاعات از منابع مختلف نظیر سازمان مالیاتی، سازمان حسابرسی و سیستم بانکی
- شناسایی گروه‌های هدف در هدفمندی یارانه‌ها
- اتخاذ سیاست‌های پولی و بانکی به هنگام، متناسب با شرایط اقتصادی مختلف کشور
- کنترل و هدایت نقدینگی و منابع بانکی در راستای بیشترین رشد اقتصادی ممکن
- کنترل و تنظیم بازار
- مدیریت صادرات و واردات کالاها و اطمینان از واقعی بودن اعتبارات اسنادی خارجی

- فراهم شدن امکان نظارت جدی و مبارزه واقعی با مفاسد و تخریب های اقتصادی همچون پولشویی و رانت خواری و ائتلاف منابع بیت المال
- اعتبارسنجی مناسب تر طرح های توجیه فنی، مالی و اقتصادی به منظور تخصیص بهینه منابع توسط سیستم بانکی
- گسترش پایه های مالیاتی و جلوگیری از فرار مالیاتی
- کاهش وابستگی دولت به نفت
- و.....

موارد ذیل را می توان بعنوان مهم ترین نمونه های تفصیلی از کاربردهای بانک اطلاعاتی برشمارد:

1) برنامه ریزی و سیاست گذاری در بخش تسهیلات بانکی:

اقتصاددانان نقدینگی در اقتصاد را به مثابه خون در بدن انسان تشبیه می نمایند. از این منظر حرکت نقدینگی موجب تحرک اقتصاد شده و حضور کم رنگ و یا پررنگ آن در بخش های اقتصاد می تواند مشکلاتی را بوجود بیاورد. از آنجایی که تسهیلات و خدمات بانکی در تمام بخش های اقتصادی (حتی بودجه دولت)، حضور پررنگ دارد، لذا تقریباً همه دستگاه های اقتصادی می توانند استفاده های متعددی از اطلاعات سیستم بانکی بنمایند.

در ادامه به برخی از مهم ترین سئوالاتی که در صورت در اختیار داشتن اطلاعات پیوسته بانکی، مطرح می گردد و با پاسخگویی به آنها، امکان ارائه راه حل برای مشکلات اقتصادی و برنامه ریزی و سیاست گذاری اقتصادی فراهم می شود ارایه می گردد؛

1) تسهیلات کلان توسط چه افرادی و چه بخش هایی اخذ شده است؟ آیا این تسهیلات به سمت اولویت های اقتصاد (در بخش تولید، توزیع و مصرف) هدایت شده است؟

2) سهم بخش های مختلف اقتصادی از تسهیلات سرمایه گذاری و سرمایه در گردش چه میزان است؟ آیا این سهم بصورت مناسب بین فعالان اقتصادی توزیع شده است؟

3) آیا می توان با هدایت نقدینگی، به ایجاد رشد اقتصادی و گسترش سرمایه گذاری کمک نمود؟

4) تسهیلات تا چه میزان در اهداف ایجاد اشتغال، توسعه مناطق محروم، صادرات غیرنفتی و غیره ارایه شده است؟

5) در دوره‌های زمانی مختلف (مثلا یکسال) چه میزان تسهیلات، با چه نرخ‌ی برای سرمایه‌گذاری و یا سرمایه در گردش پرداخت شده است؟

6) تسهیلات تمدیدی، استمهالی و تسهیلاتی که بانک خارج از اراده خود پرداخت نموده (نظیر نکول اعتبارات اسنادی، تسهیلاتی که در راستای وصول مطالبات معوق پرداخت شده و غیره) چه سهمی از تسهیلات پرداختی سیستم بانکی را دارد؟

7) چه تعداد مشتری تسهیلاتی جدید در بخش‌های تولیدی در هر سال به مشتریان سیستم بانکی اضافه شده و رشد سرمایه در گردش واحدهای موجود چه تغییری نموده است؟

8) آیا تسهیلات ارایه شده، در مصارف مورد نظر هزینه شده‌اند؟

9) صاحبان بلوک‌های نقدینگی در کشور چه کسانی هستند؟ نقدینگی این افراد به کدام بخش‌های اقتصاد هدایت می‌شود؟

10) چه رابطه‌ای بین تسهیلات گیرندگان و سپرده‌گذاران وجود دارد؟

11) فعالان اقتصادی (با توجه به گردش وجوه، استفاده از انواع خدمات، اعتبارات اسنادی و غیره) چه کسانی هستند؟ آیا این افراد دارای پرونده شفاف مالیاتی هستند؟

12) وضعیت مطالبات غیرجاری در سیستم بانکی چگونه است؟ این مطالبات مربوط به چه گروه‌ها یا بخش‌های اقتصاد می‌باشند؟ آیا تغییر در وضعیت اقتصادی یک بخش باعث معوق شدن مطالبات شده است؟

13) چه میزان از اعتبارات اسنادی و ضمانت‌نامه‌ها نکول شده‌اند؟ آیا امر علت اقتصادی داشته است؟ چه میزان منابع بانکی جهت نکول این موارد هزینه شده است؟

14) تسهیلات در قبال چه وثایق و ضمانتی پرداخت شده است؟

15) آیا بدهکاران یک بانک، از تسهیلات و خدمات سایر بانک‌ها بهره‌مند می‌شوند؟

16)

پاسخگویی به سئوالات فوق مستلزم داشتن اطلاعات دقیقی از اطلاعات سیستم بانکی و سایر تولیدکنندگان اطلاعات اقتصادی می‌باشد. البته پاسخگویی به هر یک از سئوالات اساسی، بسته به اینکه این سوال برای چه کسی و با چه هدف و جایگاهی ایجاد گردیده است، متفاوت خواهد بود. برخی از این سئوالات مربوط به کاربران

سیستم بانکی، برخی مربوط به مقامات ناظر (بانک مرکزی و سایر مراجع نظارتی)، برخی توسط دستگاه‌های اقتصادی و در نهایت سیاست‌گذار کلان مطرح می‌شود. بعنوان مثال مسئولان بانکی می‌خواهند عملکرد مجموعه تحت پوشش خود را بررسی و ضمن نظارت بر رفتار آن‌ها برای اداره بهتر مجموعه خود برنامه‌ریزی نمایند. بنابراین این گروه‌ها هر کدام بدنبال پاسخگویی به یکسری سؤال با هدف خود هستند.

در ادامه تلاش می‌شود نحوه پاسخگویی به یکی از سئوالات فوق از سیستم بانکی ارایه گردد.

یکی از مهمترین سئوالاتی که در سال‌های اخیر نیز با شدت بیشتری مطرح گردیده، این است که تسهیلات سرمایه در گردش چه میزان پرداخت شده و آیا این میزان مناسب بوده است یا خیر؟

برای پاسخگویی به این سؤال لازم است اطلاعات زیر جمع‌آوری شود؛

1) تسهیلات سرمایه در گردش به تفکیک کدهای ISIC و تغییرات آن برای هر واحد

2) واحدهای فعال در بخش‌های مختلف به تفکیک کدهای ISIC

3) میزان تولید و فروش فعالان اقتصادی به تفکیک کدهای ISIC و تغییرات آن برای هر واحد

4) هزینه‌های تولید به تفکیک کدهای ISIC و تغییرات آن برای هر واحد

5) شاخص قیمت تولیدکننده به تفکیک کدهای ISIC

6) اولویت‌های تولید (از منظر رشد، تنظیم بازار و غیره)

با داشتن اطلاعات فوق به سئوالات زیر نیز پاسخ داده می‌شود:

1) آیا تسهیلات سرمایه در گردش واحدها متناسب با افزایش هزینه‌ها و فروش افزایش یافته یا خیر؟

2) آیا رشد تسهیلات سرمایه در گردش مربوط به افزایش واحدهای یک بخش بوده یا به علت ارایه تسهیلات به واحدهای جدید التاسیس و یا واحدهایی که قبلاً تسهیلاتی اخذ نموده‌اند، می‌شود؟

3) چه بخش از واحدها، موفق به اخذ تسهیلات سرمایه در گردش نشده و یا به اندازه کافی تسهیلات را دریافت نکرده‌اند؟

4) میزان تسهیلات سرمایه در گردش برای هر بخش (با توجه به ظرفیت تولید، بازار و غیره) چه میزان است؟

5) تسهیلات کدام واحدها تمدید نشده است؟

6) کدام واحدها موفق به بازپرداخت تسهیلات خود نشده‌اند؟

7) آیا تغییر در پرداخت تسهیلات سرمایه در گردش با اولویت‌ها منطبق بوده است؟

8) آیا تبعیضی بین واحدهای مختلف در یک بخش در اخذ تسهیلات بوده است؟

9) ...

همانطور که ملاحظه می‌شود، پاسخ به هریک از این سئوالات، مشخص می‌کند که چه سیاست‌ها و برنامه‌هایی باید اجراء شود. کدام موضوع باید با فوریت بررسی شود؟ کدام بخش‌ها در معرض وقوع مشکل قرار دارند و...

2) برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری در بخش صنعتی - تولیدی:

برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری در بخش صنعت مستلزم دانش اطلاعات این بخش می‌باشد. اطلاعاتی که گرچه مربوط به حوزه صنعت است ولیکن در بخش‌های مختلف اقتصاد نظیر سازمان امور مالیاتی، گمرک، سیستم بانکی، سازمان‌های بیمه‌ای و ... اخذ و جمع‌آوری می‌گردند. جزایر اطلاعاتی که تنها در صورت پیوستگی، شفافیت و به‌روز بودن آن‌ها زمینه اتخاذ برنامه‌ریزی‌های بلندمدت و سیاست‌گذاری‌های صحیح، به موقع و شفاف فراهم می‌گردد.

سیاست‌گذاری در بخش صنعت مستلزم مواجهه و پاسخگویی به چالش‌های مهمی به شرح ذیل می‌باشد؛

1) شناسایی اولویت‌های سرمایه‌گذاری با توجه به محدودیت منابع مالی.

2) شناسایی اولویت‌های سرمایه‌گذاری با توجه به محدودیت‌های مواد اولیه و عوامل تولید مورد نیاز و زیرساخت‌های تولیدی (صرفنظر از اقتصادی بودن تولید).

3) شناسایی اولویت‌های سرمایه‌گذاری به منظور دستیابی به رشد اقتصادی برنامه‌های توسعه‌ای و سایر اسناد بالادستی و بکارگیری تسهیلات اعطایی در راستای جهت‌دهی به آن بخش‌ها.

4) شناسایی حلقه‌های مفقوده، گلوگاه‌های زنجیره تولید با توجه به منابع و عوامل تولید و آینده مصرفی.

5) شناسایی اولویت‌های وارداتی و تعیین ابزارهای تنظیمی این بخش (تعرفه، حقوق گمرکی، عوارض صادراتی و ...) در جهت هدایت واردات با توجه به ظرفیت‌های تولید داخلی.

- 6) چگونگی کارا نمودن بازار بورس کالا و ارتقاء عملکرد شبکه توزیع محصولات صنعتی در راستای تنظیم بازارهای هدف.
- 7) شناسایی بخش‌های صنعتی مورد حمایت دولت و بررسی نحوه و چگونگی کمک‌های فنی، مالی و اعتباری توسط دولت.
- 8) شناسایی اولویت‌های طرح‌های توسعه‌ای واحدهای موجود با هدف کمک به ایجاد رشد بالاتر اقتصادی.
- 9) بررسی چگونگی و میزان تأثیر اتخاذ سیاست‌های ارزی و تغییر نرخ ارز بر هزینه‌های تولید، اقتصادی بودن تولید و ...
- 10) بررسی چگونگی و میزان تأثیر اتخاذ سیاست‌های پولی انبساطی، انقباضی، تغییر نرخ سود بانکی و ... بر میزان سرمایه‌گذاری و تولید.
- 11) بررسی سهم هزینه حامل‌های انرژی در هزینه‌های تولید و میزان تأثیر تغییرات آن‌ها و شناسایی بهترین سیاست قیمتی و حمایتی در این خصوص.
- 12) بررسی دلایل کاهش تولید از جهت محدودیت در عوامل تولیدی (تأمین نقدینگی، تأمین مواد اولیه، داخلی و وارداتی، تأمین انرژی و ...) و یا بازار مصرفی (کاهش تولید صنایع استفاده‌کننده از مواد اولیه، افزایش واردات مواد مشابه، کاهش تقاضای کل و...)
- 13) اتخاذ تصمیم مناسب در تخصیص بودجه‌های عمرانی به لحاظ اهمیت آن در میزان تولید واحدهای صنعتی.
- 14) بررسی دلایل تفاوت قیمت محصول نهایی صنعتی تولید شده در کارخانجات با بازار (با توجه به تغییر در موجودی انبارها) و اتخاذ سیاست‌هایی در راستای جلوگیری از سفته‌بازی دلالت و ...
- 15) بررسی چگونگی گسترش همکاری‌های بین‌بنگاهی و تشویق توسعه آن‌ها به منظور استفاده از صرفه‌های ناشی از مقیاس.
- 16) بررسی دلایل پایین بودن بهره‌وری در برخی از حلقه‌های تولید.
- 17) شناسایی ارتباط بین واردکنندگان و تولیدکنندگان و همچنین سهم تولیدکنندگان از واردات مواد اولیه.
- 18) چگونگی توسعه تشکل‌ها، اتحادیه‌ها و مجامع وارداتی و صادراتی.

19) بررسی و تحلیل روند صادرات و واردات و ترکیب آن‌ها (نوع محصول، مبادی وارداتی و مقاصد صادراتی).

20) پیش‌بینی تحولات منطقه و جهان به منظور شناسایی تهدیدها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری آن.

همانطور که ملاحظه می‌شود، ده‌ها سوال دیگر نظیر سوالات فوق برای سیاست‌گذاران وجود دارد که در صورت دسترسی به بسترهای اطلاعاتی جامع، شفاف و بهنگام در بخش صنعت امکان شناسایی و اتخاذ تصمیمات مناسب در زمان‌های مقتضی فراهم خواهد شد. اطلاعاتی که گرچه مربوط به حوزه صنعت است، لیکن در بخش‌های مختلف اقتصاد نظیر سازمان امور مالیاتی، گمرک، سیستم بانکی، سازمان‌های بیمه‌ای و ... اخذ و جمع‌آوری می‌گردند و در صورت ایجاد بانک اطلاعاتی مذکور (بسته به اینکه این سوال برای چه کسی و با چه هدف و جایگاهی ایجاد گردیده)، پاسخگویی متفاوت خواهد بود.

نوع آمار و اطلاعات بخش تولیدی - صنعتی و مراکز اخذ و تأمین آن‌ها:

همانطور که در قسمت بالا اشاره گردید، اطلاعات بخش‌های تولیدی، از منابع مختلف اطلاعاتی بدست می‌آید که در این قسمت به نوع و محل اخذ و تأمین آن‌ها اشاره خواهیم نمود؛

- اطلاعات مربوط به تولید کارخانه‌های در حال بهره‌برداری مشتمل بر تولید بالفعل، ظرفیت اسمی، تعداد پروانه‌های بهره‌برداری کارخانه‌های موجود، موجودی انبار و ... وزارت صنعت، معدن و تجارت.
- اطلاعات ظرفیت‌های در حال ساخت (طرح‌ها) مشتمل بر تعداد جواز ساخت، زمین و سایر زیرساخت‌های تخصیصی (آب، برق، گاز و ...)، مجوزهای لازم (نظیر محیط‌زیست)، تسهیلات پرداخت شده، واردات و یا سفارش ساخت داخلی ماشین‌آلات و تجهیزات (گشایش اعتبارات ارزی و ریالی)، تحویل ماشین‌آلات و اجرایی شدن LC، میزان تولید آزمایشی از وزارت صنعت، معدن و تجارت، سیستم بانکی و دستگاه‌های ارائه دهنده مجوزها و ...
- اطلاعات واردات مواد اولیه، ماشین‌آلات و تجهیزات کارخانجات و همچنین واردات کالاهای نهایی مشابه تولید داخل مشتمل بر میزان ثبت سفارش، رسوب در بنادر، کالای حمل شده از بنادر و ... از گمرک
- اطلاعات مربوط به میزان صادرات کالا، صادرات مواد خام و واسطه‌ای و ... از گمرک
- اطلاعات مالی بنگاه‌های تولیدی نظیر میزان سرمایه‌گذاری صورت گرفته، متوسط هزینه حمل مواد اولیه، متوسط بیمه و مالیات پرداختی، میزان تسهیلات سرمایه در گردش و بانک‌های عامل آن، وضعیت تسهیلات (جاری، غیرجاری)، نوع تسهیلات دریافتی، متوسط نرخ سود تسهیلات، میزان فروش و سود، میزان معوقات بانکی و بیمه‌ای و ... سهم هزینه‌های انرژی، هزینه‌های نیروی کار و ... از سازمان حسابرسی، سازمان مالیاتی، سیستم بانکی و سازمان‌های بیمه‌ای و ...

مقاصد استفاده از بسترهای اطلاعاتی بسته به نوع جایگاه برنامه‌ریز و سیاستگذار:

پاسخگویی به هر یک از سوالات اساسی در بخش صنعتی - تولیدی، بسته به اینکه این سوال برای چه کسی و با چه هدف و جایگاهی ایجاد گردیده است، متفاوت خواهد بود. پاسخگویی به این سوالات برای سرمایه‌گذاری که به دنبال افزایش سرمایه خود می‌باشد و یا مدیر میانی که موظف به سیاستگذاری در یک بخش صنعت است و به دنبال کشف حلقه‌های مفقوده زنجیره تولید، تأمین مواد اولیه مورد نیاز، نحوه توزیع محصول، قیمت محصول تولیدی این بخش از صنعت در بازار می‌باشد و یا با متولی کلان بخش صنعت که به دنبال کشف حلقه‌های مفقود صنعت، مواد اولیه مورد نیاز، نحوه توزیع و قیمت محصولات با عنایت به صنایع بالادستی و پایین‌دستی، تأمین زیرساخت‌های تولید می‌باشد و حتی سیاستگذار حاکمیتی که به دنبال کشف اولویت‌های سرمایه‌گذاری، تنظیم بازار، تأمین زیرساخت‌های توزیع (پایانه‌ها، انبارها، سردخانه‌ها و ...)، کاهش واردات کالاهای استراتژیک، شناسایی و استفاده از فرصت‌های صادراتی و ... می‌باشد، متفاوت خواهد بود و لذا با تشکیل پایگاه اطلاعات اقتصادی هر یک از متولیان و ذی‌نفعان با تعریف سطح کاربری معین، جهت پیشبرد اهداف و وظایف خود، از آن استفاده خواهند نمود.

- سرمایه‌گذار: میزان فروش و سودآوری بنگاه‌ها، وضعیت بدهی، نحوه تأمین ماده اولیه و ...

- مدیر میانی: حلقه‌های مفقوده زنجیره تولید، تأمین مواد اولیه مورد نیاز، نحوه توزیع محصول، قیمت محصول در بازار، تأمین زیرساخت‌های زنجیره تولید

- متولی بخش صنعت: حلقه‌های مفقود صنعت، مواد اولیه مورد نیاز، نحوه توزیع و قیمت محصولات با عنایت به صنایع بالادستی و پایین‌دستی، تأمین زیرساخت‌های تولید

- سیاستگذار حاکمیتی: اولویت‌های سرمایه‌گذاری، تنظیم بازار، تأمین زیرساخت‌های توزیع (پایانه‌ها، انبارها، سردخانه‌ها و ...)، کاهش واردات کالاهای استراتژیک، شناسایی و استفاده از فرصت‌های صادراتی و ...

سایر اهداف استفاده از بسترهای اطلاعاتی:

اگر چه هدف اصلی جمع‌آوری بانک جامع اطلاعات بخش تولید پاسخگویی به سوالات اساسی و چالش‌های مطرح شده در بخش قبل می‌باشد، لیکن در راستای تحقق پاسخگویی به این سوالات اهداف جانبی را نیز به شرح زیر می‌توان برشمرد:

➤ شناسایی تخلفات احتمالی و تصحیح اطلاعات:

- شناسایی مغایرت‌های اطلاعاتی از طریق اخذ اطلاعات واحد از منابع مختلف اطلاعاتی نظیر میزان فروش تولید از منابع اطلاعاتی مختلف نظیر سازمان مالیاتی، سازمان حسابرسی و سیستم بانکی و ...
- شناسایی گواهی‌نامه‌های متقلبانه نظیر گواهی‌های پرداخت مالیات، مجوزها و تأییدیه‌ها از دستگاه‌های ذی‌ربط و
- شناسایی اصالت اعتبارات اسنادی، ضمانت‌نامه‌ها، برگه‌های انبار، بارنامه‌های حمل، بیمه‌نامه‌ها و ...
- شفاف‌سازی، یکپارچگی و سهولت دسترسی اطلاعات اقتصادی:
- ایجاد بستر مناسب برای تصمیم‌گیری‌های مناسب سرمایه‌گذاران، تولیدکنندگان و فعالان بخش‌های مختلف اقتصادی به منظور سرمایه‌گذاری و انجام فعالیت‌های سودآور اقتصادی (با ملحوظ داشتن سطح دسترسی مجاز)
- شناسایی فرارهای مالیاتی و یا پرداخت‌های بیمه‌ای و افزایش درآمدهای سازمان‌های بیمه‌ای و مالیاتی با در اختیار داشتن اطلاعات فوق
- اعتبارسنجی مناسب‌تر طرح‌های توجیه فنی، مالی و اقتصادی به‌منظور تخصیص بهینه منابع توسط سیستم بانکی
- امکان بررسی روابط بین گروه‌های مختلف فعال اقتصادی و شناسایی ذی‌نفعان واحد

3) شناسایی گروه‌های هدف دریافت یارانه و حذف دهک‌های پردرآمد:

یکی از الزاماتی که در راستای اجرایی نمودن فاز دوم هدفمندی یارانه وجود دارد، ضرورت شناسایی روش‌هایی مبنی بر حذف سه دهک بالای درآمدی می‌باشد. لیکن بر خلاف دهک‌های پایین درآمدی همچون افراد تحت پوشش کمیته امداد و بنیاد مستضعفان که به راحتی قابل شناسایی می‌باشند، روش منسجم و جامعی جهت شناسایی این سطح از افراد جامعه وجود ندارد و لذا روش‌های پیشنهادی همچون شناسایی افراد از طریق اطلاعات اقتصادی (میزان مالیات بر درآمد، مشمولین مالیات بر اجاره، مشمولین مالیات بر خرید و فروش سهام تا مبلغ 10 میلیون تومان در سال و ...) و از طریق اطلاعات مشاغل (مشاغلی نظیر وکلا، پزشکان، اساتید دانشگاه، واردکنندگان و صادرکنندگان، مدیران میانی و بالاتر در بخش دولتی، مدیران صاحب کارگاه‌های بزرگ و ...) و یا از طریق اطلاعات شخصی (اطلاعات ثبت شده افراد از میزان دارایی یا درآمد همچون املاک، مستغلات، خودرو، پس‌انداز بانکی، سهام و اوراق بهادار و گردش عملیات بانکی بالا، افراد دارای 2 سفر خارجی در یکسال و ...) و غیره همگی در صورت تشکیل پایگاه اطلاعاتی شفاف و دقیق محقق می‌گردد.

خلاصه و نتیجه گیری:

بند نوزدهم سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی ابلاغی مقام معظم رهبری و سایر قوانین و مقررات بخشی، قوای نظام را ملزم به شفاف‌سازی اقتصاد و سالم‌سازی آن و جلوگیری از اقدامات، فعالیت‌ها و زمینه‌های فسادزا در

حوزه‌های پولی، تجاری، ارزی و ... می نماید. این عدم شفافیت در اقتصاد موجب فساد اداری، اقتصادی و مالی و همچنین امکان ناپذیری برنامه‌ریزی صحیح و جامع اقتصادی و متناوب بودن سیاست‌ها در اقتصاد گردیده است. مهم‌ترین ابزار در جهت شفاف‌سازی اقتصادی ایجاد بانک جامع اطلاعات اقتصادی پیوسته و به روز می‌باشد تا ضمن ایجاد شرایط لازم جهت برنامه‌ریزی‌های مناسب اقتصادی، با فراهم آوردن اطلاعات دقیق از نحوه عملکرد حوزه‌های مختلف اقتصادی، امکان نظارت موثر بر عملکرد این بخش‌ها را فراهم آورد. در این خصوص لازم است اقدامات اصلی نرم افزاری، سخت‌افزاری و ارتباطی این بانک با هدف جمع و به روز رسانی اطلاعات کلیه بخش‌های اقتصادی از جمله اطلاعات مربوط به سیستم بانکی، بیمه‌ها، امور مالیاتی، ثبت سفارش کالاها، واردات و صادرات کالاها و خدمات، بورس ایران، سازمان تأمین اجتماعی، بودجه‌های عمومی و عمرانی کشور، اطلاعات مربوط به تولید (صنعت، معدن، کشاورزی، نفت و ساختمان)، بازرگانی داخلی، اطلاعات مربوط به مستغلات و املاک و غیره، انجام گیرد.

تجربه نشان داده، اجرایی شدن این مهم، تنها با اراده جدی در سطح عالی کشور (سه قوه) و در وهله اول، به اراده قوه مجریه بستگی دارد و چنانچه این مهم به عنوان مأموریت مهم و اصلی توسط یک نهاد مستقل تعریف نگردد، علی‌رغم توجیه پذیری بالای انجام آن، همچنان به دلیل وجود منافع بسیار از این عدم یکپارچگی اطلاعات، با مقاومت‌های درون سازمانی شدید مواجه گردد. سابقه موضوع نشان می‌دهد که به‌رغم ثبت و جمع‌آوری اطلاعات بصورت مکانیزه، دستگاه‌ها (حتی با استناد به برخی مستندات قانونی) در مقابل ارائه اطلاعات و یا استفاده از آن‌ها مقاومت می‌نمایند.

منابع و مأخذ:

- 1- «طرح مطالعاتی مبارزه با جرم پولشویی، بررسی قوانین پولشویی در کشورهای دیگر»، 1382؛ مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی
- 2- نماگرهای بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران
- 3- اطلاعات پایگاه‌های امور مالیاتی کشور
- 4- گزارشات پولی و مالی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

